

**Aayushi International Interdisciplinary
Research Journal (AIIRJ)**

Peer Reviewed And Indexed Journal

ISSN 2349-638x

Impact Factor 7.331

Website :- www.aiirjournal.com

Theme of Special Issue

**Global Strategies For A Resilient And Sustainable
Post Pandemic World Towards A Better Future**

March 2022 (Special Issue No.107)

Chief Editor

Mr. Pramod P. Tandale

Editor

Smt. Sheetal M. Chougule

Shripatrao Chougule Arts and Science College,

Malwadi-Kotoli

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

Peer Reviewed And Indexed Journal

ISSN 2349-638x

Impact Factor 7.331

Website :- www.aiirjournal.com

Theme of Special Issue

**Global Strategies For A Resilient And Sustainable Post
Pandemic World Towards A Better Future**

March 2022 (Special Issue No.107)

Chief Editor

Mr. Pramod P. Tandale

Editor

Smt. Sheetal M. Chougule
Shripatrao Chougule Arts and Science College,
Malwadi-Kotoli

No part of this Special Issue shall be copied, reproduced or transmitted in any form or any means, such as Printed material, CD – DVD / Audio / Video Cassettes or Electronic / Mechanical, including photo, copying, recording or by any information storage and retrieval system, at any portal, website etc.; Without prior permission.

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal

ISSN 2349-638x

Special Issue No.107

March 2022

Disclaimer

Research papers published in this Special Issue are the intellectual contribution done by the authors. Authors are solely responsible for their published work in this special Issue and the Editor of this special Issue are not responsible in any form.

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
1.	Amarsingh Kuwarsingh Gaur	A Study on Impact of Covid-19 Pandemic on the Indian Economy and a Road Map Ahead	1
2.	Dr. Namdeo Adnaik	Fishery in Kolhapur District: A Geographical Analysis (2019-2020)	8
3.	Dr. Ingawale D.B.	Farm Mechanization in India	13
4.	Dr. Jayasree Nambiar	An analysis of Reverse migration issues during pandemic and strategies adopted for post pandemic revival.	17
5.	Mahesh Kishor Bhavsar	Overview on Factors Influencing Preference of Online Shopping	23
6.	Miss. Sheetal Maruti Chougule	Automatic Floor Cleaning Robot for Resilient and Better Future	27
7.	Prof. (Dr.) A. M. Gurav	Employability and Entrepreneurship Ability Mapping: A Study	29
8.	Smt. Komal Tanaji Dige	Antimicrobial Resistance: A Challenge Awaiting in Post-Pandemic a Review.	35
9.	Smt. Pratibha S. Patil	Post Pandemic Effect on Mental Health of Different Age Group People And The Way to Deal With Them	39
10.	Supriya Udaykumar Mogale	Human Resource Management in the Post Pandemic World	41
11.	Mohini Namdeo Kamble	The impact of the COVID-19 pandemic on education	45
12.	Smt. Shilpa Bajirao Bachche	Medicinal Tablets Analysis During COVID -19 Pandemic in India	49
13.	Gajanan U. Kate, Prashant A. Telvekar*, Supriya D. Meshare & Punam Lichade	Impact of Covid-19 Pandemic on Fisheries Sector and Sustainable Development of Fisheries and Aquaculture Food Systems	54
14.	Shri. Uttam Balaso Pawar Shri. Prakash Balvant Lavhate	Innovative Teaching Learning Methods After Pandemic	59
15.	Akash Ashok Patil & Vinay Vasantrao Chougule	Pentadecanoic acid against <i>Candida albicans</i> and <i>Klebsiella pneumonia</i> Biofilm; towards the development of an anti-biofilm coating to prevent polymicrobial infections	61

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
16.	Dr. Amit S. Jade Dr. Rohit Mutkekar	Effect of Combined Training of Suryanamaskar, Pranayama And Weight Training on The Anthropometric Measurements Of Bodybuilders	67
17.	Dr. Mahadev.Krishna. Kamble	A Study Challenge of Agricultural Sector by Post Pandemic	75
18.	Dr. Vishal Madhukar Kurane	Impact of Covid-19 Pandemic on The Indian Economy	84
19.	Miss Shinde Dipali Vishnu	Research of Firewall Technology in Computer Network Security	91
20.	Shri Omkar Chougale A. M. Gurav	Jaggery Production and Marketing : A Need For Better Future For Kolhapur	96
21.	Pradeep J. Patila*	A mini review of ortho-aminocarbonitrile: A better future after post-pandemic	101
22.	Prof. Saisheela Mangaonkar Jade	The Need for Post Covid Fitness for a Healthy and Sustainable Living	105
23.	Rutuja Kumar Kothalikar & Vinay Vasantrao Chougule	Soil moisture variability under different land uses in the Zhifanggou Catchment of the Loess plateau, China	109
24.	Tejas Gajanan Shinde & Vinay Vasantrao Chougule	A Short Review on Hydroponic Planting	112
25.	Tejaswini Vijay Shinde & Vinay Vasantrao Chougule	Differential Effects of Artemisinin Against Cancer Cell Lines	115
26.	Miss. Vaishnavi Jalindar Gayakwad .	Study The Impact of Covid-19 Pandemic on Small Business	117
27.	Radhika B Jadhav	Pulmonary fibrosis: Sequelae disease after Covid 19	121
28.	Miss Patil Tejashri Diliprao	Revolutionary Approach for Future Technology Enhancement: Internet of Things	124
29.	Pradnya Prakash Kamble	India: A Review of Repercussions of Covid – 19 on Food Security	129
30.	Smt. Priyanka Yogesh Bansode	Use Of Solar Energy For Better Future: A Systematic Re-View	136
31.	M.S.Sawant1, K.G.Kharade2,S.K.Kha rade3,V.S.Kumbhar4,S. V.Katkar5,R.K.Kamat6	The Ramifications of Integrating Data Science into Commercial Ventures	141
32.	Sachin Subhahschand Surana	Urbanization and Its Impact on Urban Governance	147

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
33.	Vandana Kakade	A Study of Post Pandemic World as Represented in Apocalyptic Fiction	150
34.	Smt. Vidya Bhagavan Surve	Post Pandemic Situation Sorting Out the Waste Material through Remarkable Buckets in Shripatrao Chougule College	154
35.	Shri . Vishwanath Dinkar Nivadekar	Short Range Radar: A Perspective review	161
36.	Amit Shahaji Sutar	A Review on Zika Virus–Neurological Disease : Guillain–Barré Syndrome (GBS)	171
37.	Shri. Harish Rajaram Patil	E – Vehicles For Better Future	173
38.	Shri.Harichand Shirsat Shri.Sachin Namdev Chavan	Impact Of Covid-19 On English Language Teaching And Learning Process	178
39.	Nagesh Baliram Birajdar ¹ and Dr. Annasaheb Maruti Gurav ²	Organic Fruits: Sustainable Development for Better Future	181
40.	Dr.Suman Buwa	Digital Technology : The Blessing for Economic Development in Post Corona World	187
41.	Dr. Sachin A. Sardesai Jagadish A. Sardesai	A Review of Agricultural Export in Pandemic Period	190
42.	Smt. T. S. Kavathekar	Green Hydrogen : Future of Sustainable and Resilient Energy	193
43.	Dr. Namdev Kashinath Patil	Reflections of Post-Apocalypse in Douglas Coupland's <i>Girlfriend in a Coma</i>	201
44.	Dr. Ajay Keraba Chaougule	Post-Apocalyptic World Reflected in Atwood's <i>Oryx and Crake</i>	204
45.	Vinay Vasantryao Chougule, Amit Prakash Honmore and Shubham Dattatray Jadhav	Isolation of Bacteriophage from Waste of Starch Industries	207
46.	डॉ. वंदना पाटील	'कोरोना 19' का साहित्य पर प्रभाव	210
47.	श्री. विजय पाटील	कोरोना 19 का मानवी जीवन पर प्रभाव	213
48.	प्रा. सौ. वेदिका विजय चोगुले.	कोरोना काल में प्रौद्योगिकी की भूमिका	216
49.	श्रीमती एस. जी. कांबळे	कोरोना के बाद की मानसिकता	221

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
50.	प्रा. सुषमा विलासराव जाधव	महात्मा फुले स्त्री सुधारणावादी भुमिका	225
51.	डॉ. डी.आर पाटील	इतिहास आणि वर्तमानातील महामारी व्यवस्थापन	229
52.	श्री. अनिल रामचंद्र महाजन	कोरोना (कोविड - १९) नंतरच्या आरोग्यातील संधी	232
53.	कु. मयुरेश जयेंद्र हसोळकर	कोरोना : भारतीय अर्थव्यवस्थेला लागलेले ग्रहण	237
54.	संजय मोहन कुबल	कोरोना (कोविड-१९) महामारीचे शेतीवरील परीणाम व शासकीय धोरण	240
55.	Dr Dhiraj Suresh Shinde	वृत्तपत्रांसमोरील आव्हाने आणि कोरोनाकाळातील झालेले परिणाम	244
56.	सुवर्णा संभाजी पाटील	कोरोना काळानंतर शैक्षणिक क्षेत्रातील अपेक्षित बदल	251
57.	प्रा.डॉ.धनाजी पाटील	कोरोना काळात भारतीय शिक्षण व्यवस्थेवर झालेला परिणाम	256
58.	प्रा.संग्रामसिंह संजय मोरे	कोरोना महामारीनंतरचे शारीरिक, मानसिक आणि सामाजिक स्वास्थ्य	262
59.	श्रीमती यु. यु. पाटील	'कोरोना' महामारी परिणाम व उपाययोजना	266
60.	डॉ. मनिषा हिं.पाटील	कोरोना महामारीनंतर भारतीय अर्थव्यवस्थेचा विकास	272
61.	राजनंदिनी विलास खोत	कोविड -19 चा ताळेबंदी परिस्थितीत विद्यार्थी शिक्षकांच्या जाणीव-जागृतीचा अभ्यास	279
62.	गीता कृष्णात पाटील	कोरोना महामारीतील भारतीय समाज आणि मानवी विकासाचा न्हास	283
63.	कु. प्रणिता ब्राळू खोत	कोरोना काळातील ग्रामीण भागातील शैक्षणिक जीवन	288
64.	अरविंद बळवंत कांबळे	कोरोना काळातील स्त्री जीवन-महिलाचे सक्षमीकरणाचे धोरणे	292
65.	दिग्विजय नामदेव उदाळे	कोरोना सामाजिक आरोग्य आणि शिक्षण	297
66.	प्रा. एस. एस. कांबळे	लॉकडाउनचा कौटुंबिक जीवनावर परिणाम	302

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
67.	डॉ. भारती संतोष शिंदे	कोरोना टाळेबंदी : बदलते भौगोलिक पर्यावरण	305
68.	प्रकाश धोंडीराम माने	कोरोना लॉकडाऊनच्या काळातही शाहूंचे कार्य व विचार दिशादर्शक	309
69.	प्रा. दत्तात्रय हरी नाईक	जागतिक महामारीचा कुटुंब संस्थेवर झालेल्या परिणामांचा समाजशास्त्रीय अभ्यास	315
70.	प्रा. सौ. सुषमा आबासाहेब भोसले	कोरोना संकट आणि ऑनलाईन शिक्षण सकारात्मकता व नकारात्मकता	320
71.	डॉ. उदयकुमार एन. लाड	कोविड - १९ मुळे शिक्षण क्षेत्रात झालेल्या बदलाचा अभ्यास	325
72.	डॉ. बी.एन. रावण	कोरोना व अध्यात्म	328
73.	प्रा. विष्णू धोंडीराम चव्हाण	कोरोना आणि जागतिक संबंध एक अभ्यास	335
74.	डॉ. शितल पाटील डॉ. सचिन चव्हाण	भारताची विकासनीती आणि लिंगभाव	338

Automatic Floor Cleaning Robot for Resilient and Better Future

Miss. Sheetal Maruti Chougule

Faculty, Department of Electronics

Shripatrao Chougule Arts & Science College, Malwadi-Kotoli,

Kolhapur, Maharashtra, India

Abstract

The COVID-19 pandemic has boosted innovation on many public, societal and medical levels for a better future. It has increased demand of service robots as a substitute for humans to conduct various types of works. This paper presents design and development of automatic floor cleaning robot. It is system that enables cleaning of the floor by the help of rapidly functionalized and highly stabilized electronic and mechanical control system. This work targets to use automatic floor cleaner for large floor in house-hold, hotels, hospitals, office floors, etc. The cleaning purpose is specifically carried out by continuous relative motion between a scrubber and the floor surface. This automatic floor cleaner robot will save huge cost of labor in future. This robot is cost effective machine and no human control is needed. Once put in on mode it will clean the whole room without any omission of surface. This Pandemic has made humans more conscious about cleanliness therefore we have develop this robot which is capable of eliminating human error and provide cleaning activity with much more efficiency. The flexibility, time saving and efficiency make the robot a clean choice for cleaning the floor.

Introduction

During COVID-19 Pandemic cleaning and disinfecting high-touch surfaces in your home regularly is an important precaution to lower the risk of infection. Most virus particles on surfaces can be removed by cleaning process. Taking into consideration this automatic floor cleaning Robot is designed. Disinfection robots are a promising tool for surface decontamination in the hospital today, but with even greater potential tomorrow. The Robot works effectively without human intervention. Different techniques are used to achieve floor cleaning. Different types of treatments are applied for different types of floors. The floor should be totally dry after the cleaning process. Basically in India, with use of hard cloth or plastic like material called scrubber or mop floors are cleaned. Design of the scrubber is an important part. The motion of scrubber on the surface may be rotary or harmonic depending upon the type of material under or surface to be cleaned. During the cleaning and moving operation of vehicle a propulsion mechanism such as driven wheels and guide wheels are used for the dry tracking on the floor surface to be cleaned, suction of water is carried out by scrubbing action is done by the scrubber directing water towards rear end.

Methodology

To determine distance to an object we have used HC-SR04 ultrasonic sensor. It gives about 2 cm to 400 cm or 1feet to 13 feet of an excellent non-contact range detection. Working of this ultrasonic sensor is not affected by black material or sunlight. Short and high frequency signals are emitted by the ultrasonic sensor. Echo signal is reflected back, if any object is detected. This echo signal is taken as input to the sensor through Echo pin. User should first initialize Trigger & Echo signal which is taken as input to microcontroller. To calculate time distance from the obstacle Pulse In function is used. When the pin goes high, the function starts the timing and when the pin goes to low it will stop the timing. It returns the pulse length in microseconds or when complete pulse was not received within the timeout it returns. The timing that has been determined will give the length of the pulse and it will also give errors in shorter pulses. Pulses ranging from 10 microseconds to 3 minutes in length are considered. After determining the time, it converts into a distance. If the distance of object is moderate then, speed of robot get reduced and it will move towards left side, if any obstacle is present in left side then it will move towards right side. If the distance of the object is short then

The impact of the COVID-19 pandemic on education

Mohini Namdeo Kamble

Assistant professor of department of Mathematics,
Shripatrao Chougule arts and science college Malawadi Kotoli,
mohinikamble1992@gmail.com

Abstract

Covid-19 Epidemic has an impact on education that's bringing up new programs for literacy from home. The purpose of this study was to determine scholars' views on learning mathematics in advanced education while learning from home and its sustainability towards a new normal. This type of exploration is qualitative with data collection ways using Google form. Repliers in this study were 200 student of Mathematics Education in Advanced Education. The results of this study indicate that 100 of lectures are conducted online with a composition of 25.45 in the form of Asynchronous Online Course, 30.20 Synchronous Online Course and 45.35 using google forms. The result of this study is also important as study material for analogous exploration and farther exploration in the field of mathematics education.

Keyword: Asynchronous Online Course, Synchronous Online Course, Hybrid Online Course, online learning.

Preface

Coronavirus is a family of contagions that beget conditions in humans and creatures. Humans generally beget respiratory infections ranging from the common deep freeze to serious ails similar as MERS (Middle-East Respiratory Syndrome) and SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome). The Coronavirus novel which was plant in humans since an extraordinary event that appeared in Kolhapur, in March 2019, was named Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus. This complaint caused by SARS-CoV-2 is called Coronavirus Disease-2019 (Covid-19) or preliminarily known as 2019-nCoV, although coming from the same family, COVID-19 has differences with SARS and MERS in terms of the speed of spread and inflexibility of symptoms. WHO (World Health Organization) officially declared COVID-19 as an epidemic on March 9, 2020. Transmission of the contagion is veritably fast and has spread to nearly all countries, including India, in just a many months. This makes some countries apply a lockdown policy to help the spread of the coronavirus. In Kolhapur; a Large Scale Social Restriction PSBB policy was also enforced to reduce the spread of this contagion. This has had tremendous global impacts in colourful sectors in India including transportation (9), tourism, manufacturing, trade, construction, Small and Medium Enterprises and Education. Numerous programs made in each institution so that literacy continues. The literacy system considered to be most applicable to the COVID-19 epidemic situation is the distance literacy System. In its perpetration, it's clearly not easy because it requires medication of installations that support the preceptors, institutions, and scholars. Three groups of online literacy philanthropist groups, videlicet groups of scholars who are habituated to enforcing online literacy in full at academy so that installations from seminaries are acceptable, groups of scholars who apply semi online literacy, for illustration by giving assignments through What up Group without interacting directly, and groups of scholars who cannot be forced to apply online learning because of limited structure and technological support capacity, for illustration in remote Areas that have noelectricity, have poor signal or don't have contrivance/laptop installations. The purpose of this study was to determine the views of advanced education scholars regarding the impact of COVID-19 Epidemic on the perpetration of online literacy during LFH (Learning from Home). This Exploration is important because it provides information to the Minister of Education and Culture about what advanced education scholars feel is the impact of COVID-19 on the perpetration of online literacy during the COVID-19 Epidemic. It's also an input to preceptors to anticipate the impact that might do on their scholars and the results can be used by preceptors to prepare the coming literacy plan with better service.

Medicinal Tablets Analysis During COVID -19 Pandemic in India

Smt. Shilpa Bajirao Bachche

Assistant Professor

Department of Chemistry,

Shriprao Chougale Arts & Science College, Malwadi-Kotoli.

Abstract :-

covid – 19 Facts and literature are discussed into Chemical Science intuition highlighting the direct role of Chemistry to the ongoing global pandemic by covering and uses of tablets in pandemic situation and their present in contain (drugs) that particular tablet analysis Virus, Chemical Preventive and uses of tablets in pandemic situation and their present in contain (drugs) that particular tablet analysis ,we reviewed four most promising repurposed tablet (durg) which are presently being investigated in mass clinical trials on covid 19- infected persons and synthetic routes of these drugs with their recent advancement .chemical preventing measures such as , like tablet azimax 500, HCOS 200, and Dolo 650 , Zincovit, covifor injection , MP4 tablet and Health ok , etc then all tablets effects on human body . Like **Azimax 500 tablets** it works by preventing synthesis of essential proteins required by bacteria to carry out vital functions they another tablet is **HCQS 200**.Tablet It works by suppressing the overactivity of the immune system that causes inflammation (swelling) and pain in the joints.Then the **Dolo 650**tablet it works by blocking the release of certain chemical messengers that cause pain and fever.Then the **Zincovit**Tablet works by acting on megaloblastic bone marrowthen the another tablet is analysis Covifor injeccation cipremi injeccation works by inhibiting on RNA. **MP4 tablet** then theTake this medicine in the dose and duration as advised by your doctor. Then tablet **Health Ok**Health ok tablet restores the body'swork in human body.use of tablet in pandemic situation and data analysis in which is durg present in that tablet.

Keywords: - tablets, drugs, pandemic, Virus, Chemical.

Introduction:-

The coronavirus disease, COVID-19, was identified first in the Wuhan, city of China at the end of December 2019. At the onset of the disease a series of pneumonia incidents were reported to China National Health Commission on 7 January 2020. Latterly, analogous cases spread fleetly throughout the world, and the World Health Organization (WHO) declared the situation a global epidemic on 11 March 2020.

Clinical trials of antiviral and they work in human body , such as tablet and drugs, such as **Azimax 500 tablets** drugs, (**Azithromycin**) ,**HCQS 200 table** (Hydroxychloroquine) ,**Dolo 650** Paracetamol 650 mg, **Zincovit** tablet (follic acid), **Covifor injeccation** (remdesivir)(Beigelet al., 2020), **Health Ok**(zincpowde,)hydroxychloroquine and azithromycin (Gautret et al., 2020), (Hung et al., 2020), **MP4** (methylprednisolone) and ongoing in China, India ,US, UK, and several European countries. Among them, Remdesivir is effective against CoVs related to SARS, MERS (Amanat and Krammer, 2020), and Ebola contagion, although comparatively lower effective than other treatments (Mulanguetal., 2019). Likewise, Chloroquine and hydroxychloroquine, which promote antiviral conduct against mortal immunodeficiency contagion (HIV) and acquired vulnerable insufficiency pattern (AIDS), are on trial to treat COVID-19 cases (Rosa and Santos, 2020). Also, lopinavir, ritonavir, arbidol, and favipiravir are under trial phases each over the world, but their efficacy is yet to be verified, and some of the trials have been terminated due to failure in cases. There are 16 vaccines in mortal trials (biorender.com), including some that have been used preliminarily and patented.

Objective: -

- 1) To study the causes of corona infection.
- 2) Review how coronary outbreaks can be reduced.
- 3) To study measures to prevent corona epidemic.

Innovative Teaching Learning Methods After Pandemic

Shri. Uttam Balaso Pawar

Assistant professor of Department of English,
Shripatrao Chougule Arts and Science College Malawadi-Kotoli,

Shri. Prakash Balvant Lavhate

Assistant professor of Department of English,
Shripatrao Chougule Arts and Science College Malawadi-Kotoli.

Abstract

COVID 19 closed schools and colleges. Many students have dropped out of school due to closure of schools and colleges. As a result, students are neglecting education and study. Those students need to be re-certified. There is a need to use new teaching methods in which students will be attracted to learning. Some of the methods are given below. In this way students will be attracted to learning again.

1. Flipped Classrooms

Outbreaks appear to be exacerbated by the use of flipped classroom models, as teachers and students can no longer rely solely on personal visits. These shifts revealed the power of accessible, flexible and attractive virtual learning methods, as well as the benefits of a mix of contemporary and asynchronous learning. Flipped classrooms are for living here. Their effectiveness during the epidemic proved that this educational approach can go beyond time and space, offering unparalleled flexibility for all participants. Even after returning to 100% personal learning, many teachers continue to incorporate flipped class elements. They are using video and multimedia materials outside of class time to create a richer, more interactive learning experience.

2. Technology

Technology is an innovation of humans, so when an educator can apply technology to teaching, it is also innovative. Ed Tech allows teachers to provide multimedia to address diverse learning styles, such as animation, live video, etc. Besides, Ed Tech enables teachers to create online courses where students can learn in their own space and at their own pace. Technology has made it possible for everyone to stay connected. Students and teachers connect, discuss, share their opinions, and act upon situations collaboratively.

3. Mindset

Changes in mentality, mood, and overall classroom environment begin with the teacher. Teachers set class tones from the moment students enter the building. If teachers are curious about their subject, students will be motivated to follow. Teachers need to be interested in the subjects they are teaching. However, the teacher's mindset on how to design and distribute materials is important for the innovative learning process. Most teachers were trained to teach only from a teacher's point of view. In order to change this type of delivery and make the class more innovative, they need to think of their students as leaders - acting as guides rather than teaching content and asking students to spread the word on a standardized test.

4. Use of Smart Board

Deploying smart boards to make the learning process more interactive is a key element of this evolution. However, learning the right way to use smart boards can be a new thing for teachers in their current teaching methods. Keep it focused and interactive. When it comes to focusing on students in the classroom, smart boards are a great way to go. It has been observed that when students come and solve problems on the smart board in front of the class and engage themselves in the learning process, the teachers get better success. Using colour and medium Teachers can use the various interesting tools and media options available in the Smart board functionality. Teachers can use smart

A Study Challenge of Agricultural Sector by Post Pandemic

Dr. Mahadev.Krishna. Kamble,
Assistant Professor,
Department of Economics,
Shripatrao Chougule
Arts and Science College Kotoli.

Abstract

COVID-19 has had a global impact on the operation of food systems. The COVID-19 outbreak has wreaked havoc on India's agriculture system. Nonetheless, the latest quarterly GDP estimates post-COVID scenario demonstrate the toughness and durability of Indian agriculture, which was the sole sector to expand by 3.4 percent last fiscal year. At the same time, growth in the most recent quarter was estimated at 5.9%, down 2.5 percentage points from the previous quarter. In this context, we want to compile early evidence on COVID-19's influence on the Indian agricultural sector, including production, marketing, and consumption, as well as a set of prospective recovery and post-pandemic tactics. According to survey data, the pandemic hampered production and marketing due to labour and logistical difficulties, while the negative income shock limited market access and raised food commodity prices, impacting consumption patterns. The pandemic wreaked havoc on all players in the Indian agriculture sector on a physical, social, economic, and emotional level. Taking advantage of the situation, the government unveiled a slew of new policies and long-awaited changes. In this study Secondary data required for the study are collected from books, journals and other periodicals and reports of the Government and other agencies.

Keywords: COVID-19, agricultural system, COVID impact, pandemic, Impact.

1. Introduction:

The severe covid-19 world pandemic started in 2019 and resulted in immediate, serious human health issues around the world. Quarantines and other restrictions have been implemented to combat pandemic and these measures are expected to remain in place for many weeks and months. Vaccination may give some benefit, but numerous risks remain, and the impact on all areas of the economy is negative. There are numerous other global efforts aimed at controlling pandemics by restricting people's movement and interactions, which has negative economic consequences linked to the functioning of agriculture systems responsible for food supply. The covid-19 poses numerous threats to the agriculture sector's sustainability, which is extremely sensitive due to food supply security needs. The covid-19 pandemic has a number of secondary negative effects on the global sustainability of agricultural systems. There is a significant drop in demand for eatery and commercial food services, as well as labour shortages, food handling and manufacturing capacity, and other agricultural products, all of which have an impact on farmers' output. Quarantine procedures decreased the availability of labour for critical farming tasks such as seeding vegetable crops and collecting fruits, among others. These effects may be considerably more severe for agricultural industries when the global economic crisis deepens as a result of the epidemic.

There is a significant drop in demand for eatery and commercial food services, as well as labour shortages, food handling and manufacturing capacity, and other agricultural products, all of which have an impact on farmers' output. Quarantine procedures decreased the availability of labour for critical farming tasks such as seeding vegetable crops and collecting fruits, among others. These effects may be considerably more severe for agricultural industries when the global economic crisis deepens as a result of the epidemic. The terms 'vulnerability' and resilience are two fundamental theoretical notions that have dominated catastrophe studies since World War II. This concept may be effective in dealing with the consequences of covid-19 on the agriculture sector, as the pandemic can be considered as a true disaster. Using a vulnerability and resilience assessment paradigm, the current scientific literature on covid-19's impacts on the agricultural industry was examined.

Pulmonary fibrosis: Sequelae disease after Covid 19

Radhika B.Jadhav

Assistant professor, Department of Microbiology
Shripatrao Chougule Arts And Science College, Malwadi- Kotoli,
Email: radhikajadhav906@gmail.com

Abstract:

In December 2019, an outbreak of Corona virus was started and it get spread widely into the various countries and then it leads to the pandemic situation. This Coronavirus was completely new strain in community, before this virus was present into the animal chain, first time it got enter into the human chain and start infected humans. . Recently it was revel that about 46.2 C of people got trapped into the disease while 60.5 L showcase a mortality rate. Beside this, some people also faced another disease like Dengue, Fever, pulmonary disorder, pulmonary fibrosis, liver sclerosis in post pandemic. The pattern of symptoms of Covid 19 and pulmonary fibrosis is near about same. This review paper brief about pulmonary disorder which is a sequelae disease and shows impact on Covid 19 patient after treatment.

Keywords: Covid 19, Pulmonary Fibrosis, Sequelae, SARS, MERS, Pandemic

Introduction

Pulmonary fibrosis is lung related disease were internal lining of lung get injured or shows some scars on them. Tissue of lungs get thicken and stiff tissue is unable to work properly. It is a lifelong disease. Due to scar, tissue from lungs get blocked for the movement and hence very low oxygen get reached into lungs which leads the suffocation. This suffocation factor is very significant symptom during Covid 19, so it was unable to doctors to identify whether the patient is suffering from Covid 19 or pulmonary fibrosis. It has been reported that a patient showcase all negative reports and fully got recovered from covid 19 but still patient suffer from persistent symptoms of respiratory system due to residual sequelae.

Case Study: Collected Data

Case First

84 year old male patient, non-smoker and non-diabetic was infected by Covid 19 infection followed by mild fever and dry cough for last 9 days. He was unable to breathe for last 2 days so immediately he was hospitalized for treatment. All physical and pathological reports of patients are summarized through table.

Sr.No	Tests of Covid 19 infected Patient	Range / Result
1	Heartbeat Rate	96 beats/min
2	Respiratory Rate	28/ min
3	Blood Pressure Range	142/86 mmHg
4	Oxygen Saturation	88%
5	Hemoglobin	11.9 gm%
6	Leucocyte Count	8.38mm
7	Platelets	290 thousand / microliter
8	Neutrophil cells count	19.5%
9	Lymphocytes	76%

O2 inhalation of patient was started by 5 lit/min rate. Injection of Enoxaparin 0.6 ml s/c twice daily, injection of dexamethasone 6 mg once a day and Injection of Remdesivir 200 mg on Day 1

India: A Review of Repercussions of Covid – 19 on Food Security

Pradnya Prakash Kamble
Assistant Professor, Department of Botany,
Shripatrao Chougule Arts and Science College, Malwadi-Kotoli,

Abstract

India, the country with the largest stock of grain in the world; 120 million tonnes (as of July 1, 2021); it is really hard to get your hands on fresh fruit and vegetables. While there might be enough food for the whole population of India, many families and especially children and women in India don't have an access to food because of financial problems. Thus, this is the cause of millions of malnourished children and women around India.

In 2019, India ranked 102 — beneath Nepal and Pakistan — in the Global Hunger Index. India's stage of starvation become categorized as 'serious.'

The Public Distribution System (PDS) of India performs a essential function in decreasing food insecurity by performing as a protection internet via way of means of dispensing necessities at a backed rate. While the PDS paperwork a cornerstone of presidency food and nutrient policy, India remains domestic to a big populace of hungry and malnourished people. A strong and various meals deliver is a crucial part of the health and nutriment response to COVID-19.

The paper addresses the issue of unavailability of food to the people of India despite no lack in availability of food resources and the impact of Covid-19 that further Deteriorated the popularity of meals protection in India.

Key Words : Food Insecurity, Malnutrition, PDS, PoU, PMSFI, etc.

Introduction

Over the years, India has made rapid progress in the production of food but it is really hard to get your hands on food and vegetables. Given the inequality arising out of the socio-economic and geographic diversity in India, it is important to analyze the regional patterns of poverty and food insecurity to identify the most vulnerable population groups which require urgent focus. With low and unsure incomes, households depending on the casual economic system, now no longer have confidence to get right over good, enough and nutritious meals.

The COVID-19 pandemic has worsened this longstanding problem. It has caused a dramatic lack of human lifestyles globally and gives a remarkable task to public health, food supply structures and the arena of work. The financial and social disruption resulting from the pandemic is devastating. Millions of humans are vulnerable to falling into excessive poverty, even as the range of undernourished humans, presently predicted as almost 8.9%, should raise with the aid of using as much as 9.9%. The pandemic has been affecting the parts of meals and has laid naked its fragility. Tens of thousands of children were forced to go to sleep on an empty stomach during the pandemic in India.

Food Security before Pandemic

While basic international costs of food insecurity have decreased, there stays a massive population of humans experiencing food insecurity residing in sub-Saharan Africa and South Asia. In the most affected countries we can see high rates of disease and mortality along with nutritional deficiencies and high rates of poverty.

Despite fast monetary increase over the past decades, many Indians have now no longer benefited from the monetary improvement, and continue to put up with the food insecurity and hunger. An excessive burden of malnutrition and undernourishment, and increasing obesity existed. In 2016, over 190 million people were reported undernourished in India—the highest in the worlds.

Use Of Solar Energy For Better Future: A Systematic Re-View

Smt. Priyanka Yogesh Bansode

Assistant professor, Department of Physics,
Shripatrao Chougule Arts and Science College, Malwadi-Kotoli
Kolhapur, Maharashtra, India
(Affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Abstract-

It is very important to have different energy available in human life. Without energy availability, human life becomes much disrupted. It has a bad effect on Social and Economic conditions. So it loses its elasticity and it is realized in COVID-19 pandemic. Inflation Soared, people's incomes stopped, price of many energy sources have gone up to this period. It will be necessary to use natural energy sources.

In the time of COVID-19 people had to face a lot of energy problems and we have to be prepared to face such problems. The use of solar energy would be a good solution on this. We can get different energy from the Sun. In today's world solar energy is used in many different fields. Once a solar energy project is built, we can get energy from it year after year and use it in our daily life to make our life happier.

This paper briefs you about solar energy and its type along with its working procedure. Also provides information regarding some countries which are already running under solar energy by using solar panels own their own roof and industrial sector.

Keywords - Solar energy, Solar Panel, Battery, Appliances, Photovoltaic (PV).

Introduction-

COVID -19's disease caused lockdowns everywhere. Financial losses were incurred. All School, Businesses, and small scale industries were closed down. In this period everyone was sitting at home so the energy consumption was very high. Electricity bills have sky rocketed and people were having a hard time filling it. Also domestic and commercial gas prices rose, petrol and diesel prices have gone up, so it bothered people a lot. And solar energy would be a great solution to all this. In solar energy projects we can produce a huge amount of energy and we can sell this energy outside and make money from it. Also use it in our daily life. These days, due to the reducing amount of renewable electricity sources, the ultimate ten years become extra crucial for in keeping with watt price of sun power device. It is definitely set to turn out to be cost-effective inside the coming years and developing as better generation in phrases of each price and programs. Everyday earth gets daylight above (1366W approx.) that is an unlimited supply of electricity which is to be had at no cost. The major advantage of sun strength over different traditional strength mills is that the daylight may be directly transformed into solar power with using smallest photovoltaic (PV) sun cells. There have been a massive quantity of studies sports to mix the solar's power manner by way of growing solar cells/panels/module with excessive changing form. the maximum blessings of sun power is that it is unfastened accessible to commonplace humans and available in big portions of deliver in comparison to that of the price of numerous fossil fuels and oils within the past ten years. Furthermore, solar power calls for appreciably lower manpower prices over conventional strength manufacturing technology

System Description-

Sun provides naturally light and heat which is called as a Solar Energy. Solar technology came from ancient period. Its history spans from the 7th Century B.C to moment. The Solar energy use for product of Chemicals, Warm hothouse, Fabrics, Food, Livestock structures, Swimming pools as well as cookery and furnishing a power source for electronic device.

Post Pandemic Situation Sorting Out the Waste Material through Remarkable Buckets in Shripatrao Chougule College

Smt. Vidya Bhagavan Surve

Assistant Professor of Dept. of Zoology

Shripatrao Chougule Arts and Science College Malwadi-Kotoli

Abstract:

Biomedical waste (BMW) means any waste which is generated during the diagnosis, treatment of human or animal, or in research area activities. In college laboratories also generate BMWs. Improper management not only creates a risk to human beings and the environment but also invites health problems related to hospitalization.

Key Word: 1) R1: Reduce, 2) R2: Reuse, 3) R3: Recycle, 4) R4: Recovery, 5) L: Landfill

BMW can be classified into three groups:

- 1) Medical waste
- 2) Infectious waste
- 3) Domestic Waste

1) Medical waste:

A waste accumulated from patient diagnosis, treatment or contamination with the disease spreading microorganisms which spread disease.

2) Infectious waste: A waste contaminated with the disease spreading microorganisms that spread disease.

3) Domestic Waste: A waste created in the domestic area.

Biomedical waste is hazardous which creates hazardous effects on the environment and also human beings. Sometimes BMWs like medical, infectious, or other waste collections fail to collect separately.

Through Biomedical waste management creating awareness collection and segregation at hospital or research center or college laboratory level. Through BMW management, within 48 hrs safely collect and transport waste conducting bags /baskets treatment on it and disposed of carefully.

We used the '4RL method' (fig.1) for biomedical waste management i.e. 1) R1: Reduce 2) R2: Reuse 3) R3: Recycle 4) R4: Recovery 5) L: Landfill

For the separation of biomedical waste we used a different way to manage waste:

1. Create awareness in society and residential areas
2. Collection of biomedical waste
3. Separate it permitted waste-collecting bags
4. Transport
5. Disposal method

Create awareness in society and residential areas

Through the newspaper, audio recording, pamphlets, Social media create awareness about helping biomedical waste management.

Collection of biomedical waste

We used five colored buckets / Bags:

a) Yellow Buckets, b) Red Buckets, c) Blue Buckets, d) White Buckets, e) Green Buckets

a) Yellow Buckets: Human and animal anatomical waste, Cytological waste, Solid waste which contaminated with blood, body fluid like as cotton lancet, plaster, beads needles, beds of labor room are included in the yellow category.

A Review on Zika Virus–Neurological Disease : Guillain–Barré Syndrome (GBS)

Amit Shahaji Sutar
Shripatrao Chougule Arts and Science College Malwadi Kotoli

Abstract

Zika virus (ZIKV) has caused a major infection outbreak in some of the countries like Americas, Africa and Asia in 2015. The ZIKV is an epidemic, it shows increase in cases of neurological disorders like Guillain–Barré syndrome (GBS) which also involves encephalitis, and myelitis may get linked to the infection. Depending upon previous information an epidemiological and virology information supports that ZIKV infection is associated with GBS. Although cases of encephalopathy and myelitis, conjunctivitis have also been linked to ZIKV infection, the evidence is scarce and there is a need for virological, epidemiological, and controlled studies to better characterize such relationship. This review paper brief about Neurological Guillain Barre syndrome during infection.

Keywords: Zika virus, Guillain barre, Myelitis, encephalitis,

Introduction

Zika virus (ZIKV) disease is a mosquito-borne and it transfer through Aedes Mosquito when bites at day time. It is a member of *Flavivirus* genus of *Flaviviridae* family. It was first discovered in Uganda in 1947 into the monkeys. It shows acute generalized paralysis into the patients. This neurological disorder was discovered in 1916 by French army neurologist G. Guillain and J.A. Barre. In March 2015, Brazil people faced problems like illness, rashes then it was concluded that this symptoms are concerned with Zika virus infection and in July 2015 it was stated that Guillain-Barré syndrome is also a part of same infection. This infection is rare but it is severe when patient get infected.

Discussion

1) Guillain barre syndrome(GBS)

- Zika virus disease is Arthropod borne disease. Mostly it is zoonotic disease but can enter into the human chain to cause neurological disorder, myelitis and other disease through mosquito Aedes
- This syndrome is observed in person who is suffering from zika virus disease. This disease is associated with nervous system of patients. It affects immune system of patient and attacks on nerve cells which leads to weakness within 4 weeks of infection
- GBS is rare but sever autoimmune disease that attacks on peripheral nervous system and leads to paralysis state in patient.
- Establishment of Mechanism of GBS is not yet understood but by previous data it has been recorded as 5% mortality rate while 20% patient affects are left with significant disability *Campylobacter jejuni*, *Mycoplasma pneumoniae*, cytomegalovirus, Epstein–Barr virus, hepatitis A virus, influenza A virus, and influenza B virus,
- GBS syndrome development is also associated with several pathogen like

Case Study: 1

- Recent outbreaks in Colombia was observed were country was suffering from active Zika virus infection to humans.
- Total 68 patients was observed for neurological disorder like GBS. Half of the patients shows bilateral flaccid paralysis, joints pain, muscle weakness
- After electrophysiological studies of patients it was stated that Acute Inflammatory Demyelinating Polyneuropathy variant is more frequent than that of Acute Motor Axonal Neuropathy variant. Acute Motor Sensory Axonal Neuropathy (AMSAN) was also observed as clinical variant
- GBS mechanism is unknown but previous data state that's, a molecular mimicry is observed between glycolipid and surface molecule of infectious agent
- At this stage patients face neuronal cells loss.
- In motor variant of zika which is associated with GBS shows production of typical anti- ganglioside

E - Vehicles For Better Future

Shri. Harish Rajaram Patil
Assistant Professor,
Physics Department,

Abstract:

The impact of coronavirus epidemic on India has been largely disruptive in terms of profitable exertion as well as a loss of mortal lives. Utmost of the civic Indian metropolises face challenges of business traffic and severe air pollution due to rapid-fire urbanization and growth in motorcars. As a result, there is a potential need for adopting alternative technologies in automobiles such as electric vehicles (EV). In travelling sectors, there are rise in rate of fossil fuels also the fossil fuels are harmful to the environment due to the combustion of carbon. Electric vehicles do not emit toxic gases or smoke in the environment which leads to global warming and helps to reduce pollution. So Electric Vehicles are 100 percent eco-friendly. That why, we need to turn towards an Electrical Vehicles.

Introduction:-

Electric vehicles have low running costs as they have less moving parts for maintaining and also very environmentally friendly as they use little or no fossil fuels. This paper shows Benefit of E-vehicles after COVID-19 because during pandemic, air and noise pollution was completely OFF into the environment. Now people full aware about clean environment. Also the rate of fossil fuel is highly increased so Electric vehicles are alternating and cheap source of fossil fuel. The Indian government's vision towards 100% electric mobility is a right step ahead to cut down emissions from the transport sector.

What are Electric Vehicles?

Electric vehicles, unlike conventional petrol and diesel vehicles use one or further electric motors for propulsion. Electric vehicles have a battery that's charged through an electricity force. The electric energy is also stored and used to power the electric motor.

There are numerous types of electric vehicles similar as electric buses, electric exchanges, electric motorcars, electric bikes, electric trains, and electric scooters etc. Still, amongst all, manufacturing and putting the electric buses on road is the vision to make India pollution free along with saving the precious petroleum.

E- Vehicles battery:

The choice of batteries depends on the energy viscosity, weight and costs. Electric cycles and low range mopeds have simple battery units while electric buses emplace a large number of batteries. Traditionally, utmost electric vehicles have used lead-acid batteries due to their mature technology, easy vacuity and low cost. Still, since the 1990s battery technologies have evolved significantly and several new types of batteries have been developed. More lately, batteries using combinations of lithium ion and its variations are gaining wide acceptance due to better effectiveness, reduced weight, lower charging time, better power affair, longer continuance, and reduced environmental counteraccusations from battery disposal.

The following four types of batteries are generally used moment in EVs

- Lead Acid
- Nickel Cadmium (NiCd)
- Nickel Metal Hydride (NiMH)
- Lithium-ion (Li-ion)-Lithium-ion batteries have advanced specific energy relative to

the other battery types. In the future, technology inventions with Li-ion and other battery technologies are anticipated to affect in batteries with much advanced specific energy and lower costs.

Impact Of Covid-19 On English Language Teaching And Learning Process

Shri.Harichand Shirsat,, Author
Assist. Prof. of English, Shahid Bhagatshing Mah.Killari,
(Shri.Sachin Namdev Chavan Co-Author
Assist. Prof. of English,
Dr. N.D.Patil Mahavidyalaya, Malakapur

Abstract-

The Covid-19 pandemic affected the world in a very dangerous way in different sectors. The record of four thousand years has been broken in just few months because of Corona disease as we look at the past two years. It is the harsh repercussions of the pandemic that continuous until today. The present paper is going to understand and analysis the most impacted sector of education. Basically students are the central part of each and every educational institution. But in a lockdown period, they moved their physical space to classroom to online mode of learning methods.

The process of teaching English language in the classroom also moved toward online mode of teaching and learning. It has some positive and negative effects on the minds of students in terms of learning English language. The impact of Covid -19 on English Language Teaching and Learning process is studied by examination of various journals and newspapers during the period of lockdown in 2020.

At the time of Covid – 19 lockdown, the educational system must be trapped in a crisis of corona and the beauty of English language. This paper is an honest attempt to analysis three elements to view and impact of pandemic situation on the process of teaching and learning in terms of English language.

First- Synchronous and asynchronous mode and cooperative teaching method as employed in the remote learning from rural and urban geographical setting via multiple digital learning platforms and online applications such as social networking sites. Second- The role of stakeholders in education in content management are undergoing changing, lesson plan is changed. Third – challenges faced by teachers and learners. With the help of these tree issues, the present paper analysis and explained various impacts on English language.

Keywords: COVID-19; Classroom learning; Distance learning; English; Pandemic

Importance of English language and teaching multilingual studies

There are very few English speaking people in India. But considering the growing importance of English globally, today English has become the language of knowledge and the language of communication. And learning English takes time. This is because most of the ignorance in the world has been originally written in English or translated into English. Since English has become the language of knowledge, learning English has become a necessity of the times. Considering the Indian situation, more than 90% of the people do not have English as their mother tongue. But English should not be the medium of instruction for learning English. Education experts are of the opinion that the first thing a student should do is to assimilate his mother tongue properly, whatever it may be, and he has done it with 100% research. The lockdown is currently underway against the backdrop of the corona virus. The administration is taking steps to control the virus. On the other hand, considering the language, it is seen that the use of English words has increased in the practice of Marathi language. During the lockdown period, many English words are being used in Marathi language, which should not have been used much before. As social change or chronology affects human life, so does language. The words Corona and Lockdown have shaken the world. The English vocabulary of these bizarre times has come to include several medical terms, new coinages, acronyms, phrases, collocations and abbreviations. Novel nuances have come to be attached to old words. These describe our present predicament, our alienation, our fears, grief and uncertainty.

The Meaning of Covid-19- The word 'Covid-19' has become so prevalent in cities and villages that it has given a new meaning to the two extremes of 'living and dying'.. The concept of social distance came to the fore in the wake of Corona and of course everyone stated struggling to

A Review of Agricultural Export in Pandemic Period

Dr. Sachin A. Sardesai
 Department of Economics
 R. S. B. College, Aundh

Jagadish A. Sardesai
 Department of Psychology
 S. C. Arts and Science College, Kotoli

Introduction

India, with a large and diverse agriculture, is among the world's leading producer of cereals, milk, sugar, fruits and vegetables, spices, eggs and seafood products. Indian agriculture continues to be the backbone of our society and it provides livelihood to nearly 50 per cent of our population. India is supporting 17.84 per cent of world's population, 15% of livestock population with merely 2.4 per cent of world's land and 4 per cent water resources. Export has been assigned a crucial role in the country's economic development. It is a well-established fact that export need to be increased at a higher rate to achieve national self-reliance and reduce the dependence on internal assistance. In this context, export promotion assumes greater importance. Mr. C. N. Purshattaman Nair, well known scholar observes that, "the export promotion in India is confronted with many problems. Most of the problems can be easily tackled internally, if we put earnest efforts in this direction. India has greater opportunities in export marketing. What is needed is an effective export culture with an inbuilt mechanism of export promotion. A shift is required to be made in country's exports from less processed to more processed and value added products. In order to generate higher foreign exchange earnings, more value addition is to be made in our exportable products."

The Government Export Policy has been described by Mr. Balgopal as "the policies adopted were continuously refined to the conditions within, as well as outside, the country. In 1966, rupee was devalued in an effort to make it more representative in the international market. During 1970s, 1980s, and 1990s, the export policy resolutions for the respective time frame were adopted to guide the export efforts. As a result of the various policy measures under taken by the Government, export has since undergone a substantial change in respect of value composition of products and direction of trade" The surplus is earned of late.

Generally, the major problems of agricultural export marketing rise from environmental differences created by geographical factors, cultural, political and economic conditions. These factors may be classified as

Present Position of Agricultural Export

India broke into the top 10 list of agricultural produce exporters in 2019 with a sizeable share in the export of rice, cotton, soya beans and meat, according to a World Trade Organization (WTO) report on the trends in world agricultural trade in the past 25 years. In 2019, Mexico and India, with 3.4% and 3.1% share in global agro exports, respectively, replaced Malaysia (7th) and New Zealand (9th) as the largest exporters, while the US, which topped the list in 1995 (22.2%), was overtaken by the European Union in 2019 (16.1%). The US's share fell to 13.8% in 2019. Brazil maintained its ranking as the third largest exporter, increasing its share from 4.8% in 1995 to 7.8% in 2019. China climbed from the sixth spot in 1995 (4%) to fourth in 2019 (5.4%).

The top rice exporters in 1995 included Thailand (38%), India (26%) and the US (19%). In 2019, India (33%) overtook Thailand (20%) to top the list, while Vietnam (12%) overtook the US to the third spot. The top 10 exporters accounted for more than 96% of exports in both 1995 and 2019.

India is also the third-largest cotton exporter (7.6%) and the fourth-largest importer (10%) in 2019. It had not featured in the top 10 list in 1995. In the largest traded agro product, soya beans, India (0.1%) has a meagre share, but was ranked ninth in the world. In the "meat and edible meat offal" category, India was ranked eighth in the world with a 4% share in global trade. While India was the seventh-largest wheat and meslin exporter in 1995, it does not feature in the top 10 list in 2019.

Green Hydrogen : Future of Sustainable and Resilient Energy

Smt. T. S. Kavathekar
Assistant Professor
Department of Chemistry

Abstract:

The fuel that containing hydrocarbons that area unit generated from remains of the dead and decay of plants and animal that area unit buried underground for several years area unit fuel. Burning fossil fuels will have an effect on the setting, air quality, weather conditions, and human health. If we have a tendency to considering exchange the fuel, the element fuel is commonly the fuel that folks assume that. The compressed element fuels fits well with existing fuel infrastructure and element has been shown to fuel cars, buses, boats, trains and even craft. An element fuel additionally plays a lot of vital roles of providing backup power to generators. Inexperienced element could be a model fuel as a result of it produces zero emissions. during this review paper, the role of element as an energy carrier element economy structure, potential of element economy, element production ways, element application and also the economic and environmental importance of element as a viable fuel choice post covid-19 pandemic were mentioned. There'll be a surge in demand and investment for element economy post Covid-19.

Keywords: Hydrocarbon, Decay, electrolysis, anaerobic respiration, Covid-19

Introduction

What is Hydrogen Fuel:

We know that the hydrogen is invisible odourless gas. When Water is consumed in fuel cell the hydrogen fuel is formed. The formed Fuel is considered as the clean fuel. There are various shades of hydrogen i.e. Blue hydrogen Green hydrogen Grey hydrogen, yellow hydrogen etc. What is the difference between these colors of hydrogen and why we consider the green hydrogen is the cleaner as compare to all fuel let us see!

Hydrogen could be a powerful fuel which might be created by varied ways like gas, atomic energy, biomass and renewable power together with star and wind. chemical element is claimed to be Associate in Nursing energy carrier that may be accustomed store, move and deliver energy created from alternative sources. It is often created from varied domestic resources like gas, atomic energy, biomass, and renewable power together with star and wind. owing to these qualities it's a pretty fuel possibility for transportation and electricity generation applications. It may be utilized in cars, in houses, and in varied a lot of applications. Worldwide, political can is building the vision of net-zero emission society. Europe desires to become the primary net-zero continents and recently China has jumped on the net-zero bandwagon, targeting 2060. however, the requirement is heap over that. In 2020, the sharp emissions reductions in COVID-19 occurred and it ought to be continued if we wish to realize the one.5 degrees target.

Brown hydrogen is formed by through a burning of coal gasification. So it can't be considered as pollution free fuel. The grey Hydrogen is obtained from natural gas throws of carbon waste. Hence we can say that the production of brown or grey hydrogen results production of large amount of carbon dioxide. Blue hydrogen is cleaner than that two shades of hydrogen for that emission of carbon are captured and stored, it can also be reused. On other hand, water molecule is breakdown electrolytically to form oxygen and hydrogen. Which more safe and clean fuel ever.

Properties of hydrogen as artificial and transport energy.

Hydrogen is a colourless, odourless, tasteless gas and nontoxic gas plant in the air at attention of about 100 ppm (0.01) (Suban et al., 2001). It's the lightest known substance it's 14.4 times lower thick than air. It's the most abundant element in the macrocosm although in combine form, making up to 75 of normal matter by mass and over 90 by number of tittles (Mariolakos et al., 2007) to give

Post-Apocalyptic World Reflected in Atwood's *Oryx and Crake*

Dr. Ajay Keraba Chaougule
Assistant professor
Department of English

Abstract:

The present paper deals with the analysis of the post-apocalyptic world reflected in Margaret Atwood's *Oryx and Crake*, which is one of the finest dystopian novels, published in the year 2003. The novel opens in a world, wondering that he is probably the only survivor on the planet earth. Stunned with the circumstances around him, he begins to look for the ways of survival that leads him to think over the early life he has spent with his friend Crake – involved in child pornography, killing humans and abusing animals. He realizes that the planet earth is nearly on the verge of extinction where the human beings have been substituted with the new genetically engineered race by science and technology. However, the novel also puts forth the optimistic view that the human race will overcome the pandemic and find the way to get rid off from the greedy and selfish ways of life.

The paper is divided in three sections. The first section deals with the introduction; the second section analyses the post-apocalyptic life reflected in the novel; and the third section concludes the paper with research findings.

Keywords: post-apocalypse, pandemic, resilience, survival, science, technology, etc.

Section I

Margaret Atwood is one of the prominent novelists in Canadian literary world who has earned fame with the publication of numerous poetry collections, novels, short stories, non-fictional works and graphical novels. She has been honoured with two Booker Prizes, the Arthur C. Clarke Award, the Governor General's Award, the Franz Kafka Prize, Princess of Asturias Awards, and the National Book Critics and PEN Center USA Lifetime Achievement Awards for her significant contributions. Her works deal with varied themes such as gender and identity, religion and myth, the power of language, climate change, and power politics. Her first novel *The Edible Woman* (1969) satirizes the ways of consumerism society in North America whereas her next three novels *Surfacing* (1972), *Lady Oracle* (1976) and *Life Before Man* (1979) project the identity crisis and the treatment given to women in the society. Her novels like *Bodily Harm* (1981), *The Handmaid's Tale* (1985) and *Cat's Eye* (1988) explore the gender crisis and the way it has been treated in the society for the political purposes. Her novel *The Blind Assassin* (2000) won her various prizes including Booker Prize for literature. Following it, she published *Oryx and Crake* (2003), *The Year of the Flood* (2009) and *MaddAddam* (2013) which are popularly known as *MaddAddam Trilogy* for its projection of dystopian society where human life has been dysfunctional and the entire humanity is at the edge of destruction. Her novel *Hag-Seed* (2016) is a retelling of Shakespeare's *The Tempest*. Thus, Atwood dealt with various subjects in her novels.

Atwood's futuristic vision in her plays is just a hint at what the world could look like if current scientific, technological, and industrial advances continue. She demonstrates a world in which human exploitation is at its height. Along with human and technical devices, Crake's character represents the humanist concept that runs through an impermeable wall, created by them. Within Atwood's fiction, the notion of extinction establishes that creation and death are ultimately connected. The simultaneous adaptation and extinction cycles form life on Earth. The scientists in *Oryx and Crake* are attempting to become part of this natural phenomenon in a bid to control nature. By expressing their self-rationalized dominance by material culture and technology, humans are elevating themselves to the pinnacle of the food chain which, in effect, excuses senseless use. Intervention in natural evolution that accompanies human consumption can be seen in the human activity of selecting

‘कोरोना 19’ का साहित्य पर प्रभाव

डॉ. वंदना पाटील

हिंदी विभागाध्यक्ष,

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज
कोतोली, तह.-पन्हाला, जि.-कोल्हापुर

पिछले दो सालों से कोरोना 19 इस महामारी ने मानवी जीवन, समाज, शिक्षा, औद्योगिकी, आध्यात्मिक, साहित्य आदि सभी क्षेत्रों पर प्रभाव डाला है। सभी क्षेत्रों के कार्यप्रणाली में परिवर्तन हो गया है। मानवी जीवन में जीवन की क्षणभंगुरता, मानवता का व्यवहार, अपनों की पहचान, आदि बातों के प्रति सजगता निर्माण हो गयी हैं। समाज में एकता की भावना बढ़ने लगी है। प्राचीन काल से चलती आयी शिक्षा पद्धति बदलकर धारापथी शिक्षा पद्धति आ गयी। औद्योगिक क्षेत्र लॉकडाऊन के कारण न के बराबर ही हि गया। व्यापार-उद्योग बंद होने के कारण लोगों का जीना मुश्किल हो गया। मनुष्य को मृत्यु का डर इतना लग रहा था कि आज के विज्ञान युग में भी व्यक्ति ईश्वर भक्ति के पीछे पड गया। कोरोना 19 की परिस्थिति मनुष्य के हाथ में नहीं रही तब मानव ने ईश्वर भरोसे सब कुछ छोड दिया। इसप्रकार समाज के प्रत्येक क्षेत्र में हुए परिवर्तन तथा मानवी मन पर पडता है और साहित्य के विषय का केंद्र बिंदू ‘कोरोना 19’ बन गया है।

साहित्य और समाज का घनिष्ठ संबंध है। वे एक दूसरे पर निर्भर है। साहित्य का समाज के बीना कोई महत्त्व नहीं है और समाज का साहित्य के बीना। मानव अपने मन में उत्पन्न विचारों को अभिव्यक्त करना चाहता है। इसी अभिव्यक्ति की भावना से ही साहित्य का सृजन होता गया है। साहित्यकार समाज में घटी छोटी-मोटी, अच्छी-बुरी सभी घटनाओं का चित्रण अपने साहित्य में करता है। साहित्य समाज के बाह्य और आंतरिक दोनों घटनाओं को उद्घाटित करता है। अतः साहित्य को समाज का दर्पण कहा जाता है। इसीकारण साहित्यकार समाज में घटित आम जनता के सुख-दुख को अपनी लेखनी के माध्यम से व्यक्त करते हैं। मूलतः साहित्य का उद्देश्य लोककल्याण से संबंधित विचारों को प्रकट करना है। जिस साहित्य में ‘बहुजन हिताय और बहुजन सुखाय’ की वास्तविकता होती है। वह साहित्य समाज को एक नयी दिशा देता है। क्योंकि इसमें समाज मंगल होता है। इसमें समाज परिवर्तन की क्षमता होती है। साहित्यकार गद्य और पद्य के माध्यम से मानवीय संवेदना को अभिव्यक्त किया है। साहित्यकार समाज में घटित घटनाओं के वास्तविकता का चित्रण करत समय उनका उद्देश्य प्रत्यक्ष घटना को समाज के सामने रखना नहीं होता है तो उस घटना के परिणाम क्या होते हैं? मानव की मानसिकता क्या होती है? उससे कौन-सा बोध लेना आवश्यक है? आदि बातों का चित्रण करता है। क्योंकि समाज को अच्छे मार्ग पर लाना, समाज में सकारात्मकता निर्माण करना, दृष्ट प्रवृत्तियों से दूर करना, स्वार्थी भावना छोडकर निस्वार्थी भावना बढ़ाना, स्वयं की प्रगति के साथ समाज तथा देश की प्रगति के बारे में सोचना आदि प्रकार उद्देश्य रखते है।

साहित्य की निर्मिति तत्कालीन सामाजिक, राजनितिक, आर्थिक आदि परिस्थिति के परिणामस्वरूप होती है। यह बात हिंदी साहित्य का अध्ययन करने से स्पष्ट होती है। जैसे आदिकाल का साहित्य वीर रसपूर्ण रहा है, भक्तिकाल का साहित्य भक्ति रसयुक्त, रीतिकाल के साहित्य में शृंगार रस प्रभाव और आधुनिक काल के साहित्य में स्वाधिनता आंदोलन, विश्वयुद्ध, अनेक सामाजिक समस्या दिखाई देती है। वर्तमान काल में कोविड 19 के कारण समाज में सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, धार्मिक, शैक्षिक आदि में

कोरोना 19 का मानवी जीवन पर प्रभाव

श्री. विजय पाटील

एम. ए. हिंदी छात्र

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज कोतोली,

प्रस्तावना :-

कोविड 19 के चलते पुरे देश में ही नहीं पूरे विश्व में सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक, व्यापार और उन साल डेढ साल की सामाजिक परिस्थिति पर एक नजर डालने से पता चलता है कि समाज में कई समस्याएं निर्माण हुईं, कई लोग इस विमारी के कारण घर से बेघर हो गये, कितनों ने अपने प्राण गवाएं, ना जाने कितने लोगों के अपनों का साथ छुटा आखरी दर्शन तक नसीब न हुए। यह हाल एक तरफ व्यापारियों द्वारा की गई लुट, कंपनियों का बंद होना, कई लोगो की नौकरी छुट जाना स्कूल बंद हो जाना ऐसी कई संकटों को और समस्या से झुंझते भारतीय संविधान में हम भारतियों को शिक्षा का मौलिक अधिकार दिया है। हर एक राज्य में शिक्षा के प्रति बहुत से नए नए पैतरों का अवलंब किया जाता है। व्यक्ति शिक्षित होता है, तो ही हर एक शिक्षित व्यक्ति समाज में शिक्षा का विकास कर सकता है। शिक्षा मानव संसाधन का विकासक सार है। भारत के नागरिक इसके मूल्यवान संसाधन है। भारत में शिक्षा का विकास तेजी से हो रहा है। लेकिन विकास की गति सभी राज्यों में एक सी नहीं है। कई राज्य शिक्षा के पैमाने में बहुत पीछे है। देश में देखा जाए तो बहुतशी जनसंख्या आज भी निरक्षर है। मानव को सभी और से सक्षम और स्वयंपूर्ण शिक्षा ही बनाता है। किन्तु भारतीय राज्यों के शैक्षणिक स्तर में बहुत असमानता विद्यमान है। ऐसे में विद्यार्थी भविष्य में देश का भावी नागरिक कैसे बने जिसमें प्रारम्भ से अभाव में आपना शिक्षण कार्य किया हो। ऐसे विद्यार्थी कई करणों से आपना अध्ययन बीच में ही छोड देते हैं। ऐसे हालात चलते पिछले दो सालों से सभी पाठशालाएं covid 19 की वजह से पूरी तरह बंद है। ऐसे में भारत का भविष्य क्या होगा इस बात को लेकर हमें अपने मन ही मन में सभी परीस्थितियों का अध्ययन करना चाहिए। ऐसी परिस्थितियों में हमें क्या करना चाहिए और ऐसे कठीन प्रसंगों में अपने बच्चों का क्या भविष्य होगा इसका भी अध्ययन करना होगा। covid 19 के चलते देश में ही नहीं बल्कि पूरे विश्व में बच्चों की और पाठशालाओं की यही स्थिति रही है, सभी बहुतही बुरी तरह से परेशान और भविष्य के बारे चिंतीत हैं।

कोविड के चलते समाज की समस्या :-

पिछले साल कोविड 19 की संसर्ग से चलते समाज, देश ही नहीं पूरे विश्व में भय का ऐसा माहोल चला कि मानो यह समस्यां कभी खत्म ही नहीं होगी। सभी ओर मानो मृत्यु का ताण्डव ही चल रहा था। सभी लोग घर में ही बैठे रहे थे। सभी लोग परेशान थे कि कहीं से भी वह कोविड 19 संसर्ग के चपेट में ना आए, इसके चलते सब सुरक्षित अन्तर तथा दुरी बनाए रखते थे।

भय के कारण कोई किसी से मिलता नहीं, किसी से बातें नहीं करता सब लोग जैसे एक दुसरे को शाशांकित नजरों से देखा करते थे। कोई किसी की शिकायत नहीं करता, या किसी की हालत पुछता सब जैसे एक दुसरे के साथ होकर भी नहीं थे। ऐसी परिस्थिति समाज में निर्माण हो गई थी।

कोरोना काल में प्रौद्योगिकी की भूमिका

प्रा. सौ. वेदिका विजय चौगुले.

सहा.प्राध्यापक,

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स

कॉलेज, मालवाड़ी- कोतोली.

भूमिका-

कोरोना वायरस के संक्रमण में सबसे पहले चीन सामने आई और उसके कुछ महीनों बाद पूरे विश्व में कोरोना महामारी ने रूप धारण कर लिया। इस महामारी के कारण दुनिया में एक दूसरे देश के साथ अच्छे संबंध थे वह अब बदल गए हैं। इस कोरोना वायरस पर काबू पाने के लिए अलग-अलग देशों की सरकारों ने आने-जाने पर निर्भर लगाए। लोग इस भयानक महामारी के कारण एक तरह से अपने घरों में बंद रहने पर मजबूर हुए। लोगों के लॉकडाउन का नियम बन गया। तब दुनिया के कई देशों की सीमाएं हवाईअड्डे, होटल और व्यवसाय बंद रहे। उसके साथ ही शैक्षिक संस्था भी बंद रही। कई लोगों की नौकरियां भी छूट गईं। इससे भूख की छाया लोगों पर बढ़ गई। सामाजिक परिवर्तन के साथ जन-जीवन में व्यापक बदलाव हुए हैं। दुनिया भर में प्रौद्योगिकी का प्रभाव बढ़ा है। घर, परिवार, अर्थव्यवस्था, कार्यालय, सामाजिक जीवन, संस्कृति, साहित्य, शिक्षा हर जगह में प्रौद्योगिकी की पहुँच बढ़ी है। इस विपदा की घड़ी में बहुत कुछ सकारात्मक बदलाव हुए हैं। इसमें डिजिटलता के कारण और प्रयोग के कारण जीवन को कोरोनाकाल में अधिक रूप से उजागर हुआ है। तकनीक इंटरनेट आदि न होते तो इस महामारी से निपटना संभव नहीं होता।

प्रौद्योगिकी-

मानव ने इतिहास की खोज करने पर यह प्रारंभिक-आरंभिक मानव अन्य प्राणियों जैसा ही जीवन व्यतीत करता था। आगे का जीवन सुखकर बनाने के लिए उसने प्रगति के रहस्य को खोजना शुरू किया। इससे अलग-अलग युगों में उसका जीवन परिवर्तित हो गया। जीवन को सरल बनाने के लिए विज्ञान से उन्नति करता गया। विशेषज्ञों ने मानव जाति का विकास निम्न वर्गों में वर्गीकृत किया है- 1. आदिमानव 2. हिमयुग 3. जीवाश्ममानव युग 4. पाषाण काल आदि युगों में जिन-जिन नई चीजों की खोज की वह विद्वान था। उन चीजों की प्रतियोगिता करना मनो प्रौद्योगिकी है। प्रौद्योगिकी की बीसवीं शताब्दी के बाद से जो दूसरी औद्योगिक क्रांति के अंत में हुई।

प्रौद्योगिकी का स्वरूप-

प्रौद्योगिकी का अर्थ- विशेषज्ञों के अनुसार टेक्नोलॉजी पत्नी की सुविधा शास्त्र शिल्पा शिल्पा शास्त्र कहा जाता है। प्रौद्योगिकी का शाब्दिक अर्थ अकेला कला और हस्तकला है। प्रौद्योगिकी का मतलब प्रायोगिक एवं व्यवहारिक प्रक्रिया संबंधी है। विस्तृत संदर्भ में मुख्यतः दो अर्थ प्रयुक्त होती है।

1. संकुचित अर्थ-

“केवल औद्योगिक प्रक्रियाओं से संबंधित है। जिसने हस्तकला को व्यवस्थित और विस्थापित किया है।”

2. विस्तृत अर्थ-

“सभी पदार्थ के साथ होने वाली प्रक्रियाओं से संबंध है।”
प्रौद्योगिक व्यवहारिक ज्ञान है जिसे अक्सर सीखना पड़ता है। इसका सामान्य अर्थ विशिष्ट सैद्धांतिक ज्ञान का व्यवहारिक ज्ञान में रूपांतरण है। प्रौद्योगिकी का संबंध केवल उन्हीं वस्तुओं से नहीं बल्कि उन सभी वस्तुओं चीजों से है, जिसने हम अपने पर्यावरण पर नियंत्रण प्राप्त कर सकते हैं और जीवन में उसका उपयोग करते हैं। छोटे-मोटे औजारों से लेकर भारी भरकम जटिल माँग उपकरणों, संसाधनों सूक्ष्मास्तर पदार्थ जीवों आदि का समावेश प्रौद्योगिकी के विस्तृत क्षेत्र में आया है। मनुष्य का कोई भी कार्य प्रौद्योगिकी के तत्व से अनछुआ नहीं रहा है। प्रौद्योगिकी के नए-

कोरोना के बाद की मानसिकता

श्रीमती एस. जी. कांबळे

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज

माळवाडी-कोतौली

हिंदी विभाग

“चिंता चिंता के समान है”। यह उकती हर रोज तनाव और निराशा से उत्पन्न और मौत के मुह में ले जाती गंभीर बिमारियों को देखते हुए एकदम सही लगती है। आजकल विश्व के स्तर पर हर आदमी की हालत ऐसी ही है। पिछले दो सालों से कोरोना की वैश्विक मरामारी ने सबको हिला दिया है। बड़े बड़े ताकतवर देश भी कोरोना की वजह से हिल गए। विश्व में लाखों लोगों की मृत्यु हो गई। COVID-19 ने पुरे दुनिया को जैसे ब्रेक लगाया है। भागती दौड़ती जिंदगी में अचानक आए इस समस्या ने लोगों को हिला दिया। कोरोना का प्रभाव कम करने के लिए लॉकडाउन किया गया ऐसी स्थिति में विभिन्न स्तर पर विभिन्न प्रकार से लोगों पर किस प्रकार असर हुआ उसका विवेचन करना इस लेख का प्रमुख उद्देश्य है। लॉकडाउन से चिंता, डर, अकेलापण, बेरोजगारी इन समस्याओं से लोग झुजते रहें।

यदि हम आज कोरोना वायरस का नाम सुनते हैं तो, वस्तुस्थिति जो सर्वप्रथम उभरकर सामने आती है वह “क्वॉरंटाइन (अपनी गतिविधियों को स्वयं तक सीमित करना) या आइसोलेशन “(एकाकीकरण)” है। यह आइसोलेशन न केवल व्यक्ति या समाज के स्तर पर हुआ है बल्कि विभिन्न देशों की सीमाओं की स्तर पर भी हो गया है। इस वैश्विक आपदा की स्थिति में जहाँ एक ओर युद्ध स्तर पर भी बचाव के प्रयास किये जा रहे हैं तो वहीं दूसरी ओर इससे मुक्ति प्राप्त करने के उपाय भी खोजे जा रहे हैं।

पिछले कई दिनों से हम अस्पतालों के बाहर लोगों की चीख-पुकार, ऑक्सीजन की कमी रोते परिजन, इन खबरों को सून और देख रहे हैं। इन सूचनाओं से केवल डर ही नहीं बल्कि हमारे दिमाग और हमारी मानसिकता पर भी इसका गंभीर प्रभाव पड़ा है।

एथिक्स एंड मेडिकल रिजस्ट्रेशन बोर्ड (अध्यक्ष डॉ. बी. एन. गंगाधर) ने अपने एक शोध पत्र में इसका मानसिक स्वास्थ्य पर पड़ने वाले प्रभाव व उसके परिणामों के संदर्भ आगाह किया है।

पृष्ठभूमि

- * COVID - 19 महामारी के प्रसार को नियंत्रित करने के लिए भारत में 25 मार्च 2020 से देशव्यापी लॉकडाउन लागू करने की घोषणा की गई।
- * लॉकडाउन के कारण लोगों की आवाजाही, काम-काज, दैनिक जीवन शैली व गतिविधियाँ प्रभावित हुईं। आने वाले महीनों में विश्व के अन्य देशों के साथ भारत पर भी इसका व्यापक प्रभाव पड़ा।
- * इसी प्रकार वर्ष 2020-22 की पहली तिमाही में विनिर्माण क्षेत्र में 39.3% और खनन क्षेत्र में 23.3% की गिरावट, परिवहन व संचार के क्षेत्र में 47% की गिरावट देखी गई।

मानसिकता को प्रभावित करने वाले कारण :-

विश्व स्वास्थ्य संगठन के पहले महानिदेशक ब्रॉक चिशहोग जो कि एक मनोरोग चिकित्सक भी थे, की प्रसिद्ध उक्ति है”।

“बगैर मानसिक स्वास्थ्य के, सच्चा शारीरिक स्वास्थ्य नहीं हो सकता है”

कोरोना काल के बाद लोगों की बाद मानसिकता को इस काल खण्ड जिस प्रकार प्रभावित किया उसने वर्तमान में जीवनशैली, का काफी बदलाव प्रदान किए है। इन कारणों को हम इस प्रकार समझते हैं।

* बेरोजगारी में वृद्धि :-

कोविड के बाद लोगों की नौकरीयाँ जाना जिसके परिणाम स्वरूप समाज में एक बहुत बड़े वर्ग को बेरोजगारी की समस्या का सामना करना पड़ा।

कोरोना (कोविड - १९) नंतरच्या आरोग्यातील संधी

श्री. अनिल रामचंद्र महाजन
प्रमुख, मराठी विभाग
श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज,
माळवाडी - कोतली,
ता. पन्हाळा, जि. कोल्हापूर. ४१६ २३०
(संलग्नता : शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर) महाराष्ट्र

सारांश :

'कोरोना' सारख्या महामान्या या अगोदरच्या कालखंडातही येवून गेलेल्या आहेत. कॉलरा, पटकी, कुष्ठरोग, डेंगू, टायफाईड, पोलियो यासारख्या महामान्यांच्यावर जगातील ज्या त्या देशांनी यशस्वीपणे उपाययोजना केलेल्या आहेत. या रोगांचे जरी समूळ उच्चाटन झाले नाही तरी त्यांच्यावर प्रभावी उपचार पध्दती मानवाने शोधून काढल्या आहेत. त्यामुळे कोरोना या आजारावरही त्यांच्या लक्षणांचा अभ्यास करून आपल्याला मात करता येईल असा आशावाद वाटतो. कोरोना विषाणू फैलावण्यामध्ये आपलाच निष्काळजीपणा आहे. एकमेकांच्यावर वरचढ होण्याच्या अधिलाषेपायी नको नको त्या जीवाणूंना जन्म देणे आणि त्याचा वापर विघातक कार्यासाठी करणे हेच ध्येय जगातील बहुतांशी देशांचे झालेले आहे. राजकीय उन्नती साधण्यासाठी सामाजिक मूल्यांची पायमल्ली करणे हे संपूर्ण जगाला परवडणारे नाही. आपल्या कर्तृत्वाच्या जोरावर जसे आपण कोणत्याही क्षेत्रात प्रावीण्य मिळवितो त्याच्या मानसिक आणि शारीरीकरित्या आपण सक्षम असेल तरच त्याचा उपयोग आहे अन्यथा आपले मन मृतावस्थेत असल्यासारखे होईल. त्यामुळे आपण सर्वांनी एकत्र येवून संपूर्ण मानवजातीच्या कल्याणासाठी आरोग्यवर्धक सुविधा जनतेला उपलब्ध करून दिल्या पाहिजेत. आज जगात अन्न, वस्त्र निवारा या मूलभूत गरजांबरोबरच आरोग्य ही देखिल मूलभूत गरज आहे. आगामी काळात अशा महामान्या आल्यानंतर प्रगत आरोग्याच्या सुविधा आपणाकडे असतील तर श्रीमंत व गरीब या दोहोनांपण आपण समानतेची सुश्रुषा करू शकू. अत्यावश्यक आरोग्य सुविधांचे मूबलक उत्पादन आपल्याच देशात केले तर भारताची आर्थिक प्रगतीही होईल. त्यामुळे आपल्याला सीमा सुरक्षेपेक्षा मानवी सुरक्षेला अधिक प्राधान्य द्यावे लागेल.

उद्दिष्टे :

१. 'कोरोना' या महामारीचा उगम व फैलाव अभ्यासता येईल.
२. 'कोरोना' या महामारीमुळे झालेले आर्थिक, सामाजिक व राजकीय परिणाम अभ्यासता येतील.
३. 'कोरोना' महामारीचा प्रकोप कोणत्या देशांच्यावर अधिक का झाला. त्यावर मात करण्यासाठी ते अपयशी का ठरले याचा अभ्यास करता येईल.
४. 'कोरोना' या महामारीचा निपटारा करण्यासाठी मानवी मानसिकता अभ्यासता येईल.
५. 'कोरोना' महामारीमुळे विकसनशील व अविकसनशील देशातील आरोग्याच्या समस्या अभ्यासता येतील.
६. 'कोरोना' सारख्या महामारीला तोंड देण्यासाठी आरोग्य प्रतिबंधक उपाययोजनांचा अभ्यास करता येतील.

संशोधन पध्दती :

प्रस्तुत शोध निबंधासाठी वर्णनात्मक संशोधन पध्दतीचा अवलंब केलेला आहे. तसेच शोधनिबंधाच्या संदर्भात विविध लेख, दैनिके, वेबसाईट, यूट्युब, फेसबुक,संदर्भग्रंथ यासारख्या दुय्यम स्रोतांचा वापर करण्यात आलेला आहे. त्याचबरोबर सहायक प्राध्यापक, वेगवेगळे तत्वज्ञ यांच्या मुलाखतीचा वापर, त्यांचा अनुभव म्हणूनही प्राथमिक स्रोत वापरले गेलेले आहे.

कोरोना : भारतीय अर्थव्यवस्थेला लागलेले ग्रहण

कु. मयुरेश जयेंद्र हसोळकर,

इतिहास विभाग,

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज

माळवाडी- कोतोली, जि. कोल्हापूर.

महाराष्ट्र, भारत.

प्रस्तावना :-

1991 ला आर्थिक धोरण स्वीकारून भारतीय अर्थव्यवस्था हळुवारपणे जागतिक अर्थव्यवस्थेला जोडली गेली. भारताची अर्थव्यवस्था हळुहळू विकासाच्या प्रक्रियेत असताना, जानेवारी 2019 ला चीनमधील वृहान शहरात कोरोनाने जन्म घेतला. हा विषाणू फक्त चीनपुरता मर्यादित न राहता याने जगातील 190 देशात प्रवेश केला. तसेच भारताच्या अर्थव्यवस्थेला विकासाच्या मार्गावर अडथळा निर्माण करून उभा राहिला. शाळा- महाविद्यालये, उद्योगधंदे बंद करण्यात आले. कधी न ऐकलेला लॉकडाऊन, जनता कर्फ्यू यांसारखे शब्द अमलात आणण्यास भाग पडले. याचा सर्वांचा परिणाम विविध क्षेत्रावर पडला. जसे की कृषी, शिक्षण, सेवा, इत्यादी. यांचा अभ्यास आपण करणार आहोत. :-

उद्दिष्टे :-

- काळातील भारतीय अर्थव्यवस्थेची स्थिती जाणून घेणे.
- महामारी व बेरोजगारी वर प्रकाश टाकणे.
- उद्योगधंद्यातील अस्थिरता जाणून घेणे.
- कोरोना काळातील कृषी, शिक्षण व सेवा क्षेत्रातील परिणाम जाणून घेणे.

ग्रहीतके :-

- लॉकडाऊन काळात भारतीय अर्थव्यवस्थेमध्ये अस्थिरता निर्माण झाली आहे.
- बेरोजगारी वाढत आहे.
- कच्चा माल पुरवठा न झाल्याने उद्योगधंद्यात गोंधळ निर्माण झाला आहे.
- कृषी, शिक्षण व सेवा क्षेत्रामध्ये प्रतिकूल परिणाम झाला आहे.

अभ्यासाची व्याप्ती :-

प्रस्तुत संशोधनाची व्याप्ती ही खूपच मोठी असून Covid -19 मुळे जगात निर्माण झालेल्या महामारीमुळे भारतातीलच नव्हे तर जागतिक अर्थव्यवस्था कोलमडली आहे. Covid -19 मुळे भारतातील सर्वच क्षेत्रावर परिणाम झालेला असला तरी प्रस्तुत संशोधनासाठी फक्त भारतातील काही निवडक क्षेत्रावर झालेले परिणामांचा अभ्यास करण्यात येणार आहे.

संशोधन पद्धती :-

प्रस्तुत संशोधनासाठी पूर्णपणे द्वितीय साधने अवघड वापरलेली असून यामध्ये विविध दैनिके, मासिके, वेबसाईट व संदर्भ ग्रंथ इत्यादींचा आधार घेऊन माहिती व आकडेवारी संकलित करण्यात आली आहे.

विषय विस्तार :-

1) कृषी क्षेत्र -

भारतीय अर्थव्यवस्थेचा कणा म्हणून कृषी क्षेत्राला ओळखली जाते. लॉकडाऊनमुळे शेतकरी बळीराजा व शेती उद्योग मोठ्या प्रमाणात अडचणीत सापडले आहेत. शेतकरी वर्षभराचे नियोजन करून पीक लागवड करीत असतो

कोरोना काळानंतर शैक्षणिक क्षेत्रातील अपेक्षित बदल

सुवर्णा संभाजी पाटील

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज,
माळवाडी-कोतोली, ता. पन्हाळा.

प्रस्तावना

1998 च्या स्पॅनिश फ्लूच्या साथीनंतर बरोबर शंभर वर्षांनी कोरोनाविषाणू चा उद्रेक झाला आहे. गेली जवळपास दोन वर्षे याच्या लाटेत सगळे जग लपेटले गेले आणि जगाची घडी संपूर्ण विस्कळीत झाली आता हे अगदी सिद्ध होत आहे की ही चीनची जगाला देण आहे आणि त्याबद्दल चीन जराही शरमिंदा नाही विषाणू हे संघर्षाचे नवे हत्यार असल्याचा बोध घेऊनच आता आपल्याला जगायचे आहे अजूनही लस उपलब्ध नाही लस आल्यावर सुद्धा तिची परिणाम कारक शक्ती तिचा यास विषाणूचा सर्व लक्षणांना अटकाव करू शकेल असा प्रभाव समजायला वेळ लागेल आपण जिथे आहोत तिथे आहोत आणि जसे आहोत तसेच आहोत.

शेती आणि उत्पादन या प्रक्रिया मार्गी लागल्या तरी आपण जवळपास पंचवीस कोटी रोजगार सुरक्षित करू शकतो. यामुळे सरकारच्या आत्मनिर्भर योजने उत्पादन वाढ होईल हे अशासाठी सांगितले की या सगळ्या क्षेत्राच्या बळकटीकरणावर शिक्षण व आरोग्य ही क्षेत्रे उभी असतात तिथे एक चांगली बातमी म्हणजे शिक्षण पद्धतीत यानिमित्ताने जर बदल झाला तर ती कमी खर्चाची बाब होईल आणि मग ते सगळ्यांपर्यंत पोहोचणे सोयीचे होऊ शकते.

शिक्षण क्षेत्रातील ऑनलाइन पद्धतीसाठी डिजिटल व्यवहाराची व्यवस्था उपलब्ध असणे ही मोठी गोष्ट आहे सर्वदूर व दूरवर पसरलेल्या ग्रामीण मुलांच्या शिक्षणासाठी या डिजिटल व्यवस्थेचा मोठा हातभार लागणार आहे डिजिटल व्यवस्था उभी राहिली आणि आता तीच ऑनलाइन शिक्षण पद्धतीला प्रचंड फायद्याची ठरणार आहे पारंपारिक शिक्षण पद्धतीवरून ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीचा हा बदल किती पटकन झाला हे आपण पाहतो आहोत. अगदी अनागरी भागात सुद्धा ऑनलाईन व्यवस्थेत मोबाईल वापरून मुले केलेला अभ्यास शिक्षकांना पाठवतात आणि त्यावरून शिक्षक त्यांना मार्गदर्शनही करतात. ही मुले उद्याच्या जगातील डिजिटल व्यवस्थेसाठी किती मोठ्या प्रमाणात तयार होतील. याचा अंदाज तुम्हाला अजून पाच ते दहा वर्षांनी येईल कोरोनाच्या काळ्या ढगांना ही चंदेरी किनार आहे.

उद्दिष्टे

1. कोरोना आधीची शिक्षण व कोरोना नंतरची शिक्षणपद्धती यातील बदल समजावून घेणे.
2. ऑफलाईन शिक्षण व ऑनलाईन शिक्षण यातील चांगले वाईट फरक स्पष्ट करणे.
3. ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीमुळे नवनवीन टेक्नॉलॉजी विकसित होत आहे याचा आढावा घेणे.
4. शाळा बंद पण शिक्षण सुरू या उपक्रमाचा आढावा घेणे.
5. व्हर्च्युअल शिक्षणासाठी पालकांनी केलेले सहकार्य.
6. ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीमुळे भविष्यात होणाऱ्या बदलांचा आढावा घेणे.

संशोधन पद्धती:-

प्रस्तुत शोधनिबंध साठी वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचा अवलंब केला आहे. तसेच शोधनिबंधाच्या संदर्भात तथ्य संकलनासाठी मासिके, विविध संशोधनपर लेख, वर्तमानपत्र, न्यूज चॅनेल्स, साप्ताहिके, वेबसाईट्स यासारख्या स्रोतांचा वापर करण्यात आला आहे. त्याचबरोबर समाजातील पालक व विद्यार्थ्यांचे अनुभव प्राथमिक स्रोत म्हणून वापरण्यात आलेले आहेत.

कोरोना महामारीनंतरचे शारीरिक, मानसिक आणि सामाजिक स्वास्थ्य

प्रा.संग्रामसिंह संजय मोरे

शारीरिक शिक्षण संचालक

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स & सायन्स

कॉलेज, माळवाडी-कोतोली.

सारांश -

कोरोना महामारीनंतर शारीरिक आणि मानसिक स्वास्थ्य कसे राखावे हे माहिती असणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. कोरोना महामारीमुळे व कोरोनाच्या प्रभावामुळे मानवी शरीरावर व माणसाच्या मानसिकतेवर नकारात्मक परिणाम होत गेला जो समाजासाठी अत्यंत धोकादायक होता. कोरोना ही जागतिक महामारी असल्याने प्रत्येक व्यक्तीच्या मानसिकतेमध्ये समानता दिसून येते परंतु या मानसिकतेचा प्रभाव व परिणाम हे अत्यंत नकारात्मक असल्यामुळे अशा मानसिकतेचा परिणाम शारीरिक स्वास्थावर ही दिसून आला. एकंदर शारीरिक व मानसिक स्वास्थ्य बिघडण्यासाठी माणसाची मानसिकता कारणीभूत आहे. त्यामुळे कोरोना महामारीनंतरच्या काळात मानवाने शारीरिक आणि मानसिक सुदृढता राखणे अत्यंत महत्त्वाचे मानले जाते.

मुख्य शब्द -शारीरिक शिक्षण, शारीरिक स्वास्थ्य, मानसिक स्वास्थ्य,सामाजिक स्वास्थ्य.

प्रस्तावना -

निरोगी शरीर हे निरोगी मानले जात नाही एक निरोगी व्यक्ती अशी मानली जाते जी त्याच्या शरीराचे सर्व अवयव आंतरिकरित्या योग्यरित्या कार्य करण्यास सक्षम आहे आणि स्वतःला बाह्य वातावरणाशी जुळवून घेऊ शकते. निरोगी व्यक्ती नेहमी आनंदी असते त्याला कोणत्याही प्रकारच्या मानसिक आणि शारीरिक तणावाचा सामना करावा लागत नाही त्याच्यामध्ये कोणतीही शारीरिक कमतरता नसते वेगवेगळ्या लोकांच्या आरोग्याविषयी वेगवेगळ्या कल्पना असतात. वर्गातील विद्यार्थ्यांना योग्यरित्या शिकवणे हे शिक्षकाचे आरोग्य आहे. आरोग्य हे डॉक्टर किंवा हकीमचे आरोग्य आहे जे त्यांच्या उपचाराद्वारे लोकांना रोगांपासून वाचवते. तर एखाद्या खेळाडूसाठी आरोग्य म्हणजे खेळातील शारीरिक तंदुरुस्ती आणि आरोग्य चांगले करणे होय. सामान्य माणसासाठी आरोग्य हे फक्त आजारपासून दूर राहण्यासाठी असते पण या सर्व विचारांमध्ये किंवा भावनांमध्ये काही कमतरता असते आरोग्य हा एक वेगळा घटक आहे त्यासाठी कोणतीच व्याख्या देता येत नाही तरीही त्याची व्याख्या करण्याची गरज आहे. आरोग्याची व्याख्या जागतिक आरोग्य संघटनेने अशा प्रकारे केली आहे "आरोग्य हे शारीरिक मानसिक आणि सामाजिक दृष्टीने पूर्णपणे निरोगी राहण्याचे नाव आहे".

चांगले आणि निरोगी जीवन जगण्यासाठी आपल्या शारीरिक आरोग्याबरोबरच मानसिक आरोग्याचीही काळजी घेतली पाहिजे. कारण जर आपण आपल्या मानसिक आरोग्याची काळजी घेतली नाही तर आपण आपले जीवन कधीही आनंदी आणि तणावमुक्त जगू शकणार नाही. त्यामुळे सर्व लोकांमध्ये मानसिक आरोग्याविषयी जागरूकता पसरवण्यासाठी दरवर्षी १० ऑक्टोबर रोजी जगभरात मानसिक आरोग्य दिन साजरा केला जातो.

अभ्यासाची उद्दिष्टे -

- १) नागरिकांचे शारीरिक स्वास्थ्य अभ्यासणे.
- २) नागरिकांचे मानसिक स्वास्थ्य अभ्यासणे.
- ३) नागरिकांचे सामाजिक स्वास्थ्य अभ्यासणे.

' कोरोना ' महामारी परिणाम व उपाययोजना

श्रीमती यु. यु. पाटील

प्रमुख, इतिहास विभाग

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज,

माळवाडी - कोतोली

गोषवारा

२१ वे शतक हे विज्ञानाचे शतक मानले जाते. ज्ञानाचा प्रचंड स्फोट झाला आहे. विज्ञानामुळे सर्वच क्षेत्रात कमालीची प्रगती घडून आली आहे. जगभरात किड्या मुंग्यांसारखी माणसे अखंड धावताना दिसतात. विज्ञानाने जग खूप जवळ आले. मात्र पराकोटीच्या जीवघेण्या स्पर्धा अखंड सुरु झाल्या. स्पर्धेच्या बाजारात माणसातील माणूसपण हरवत चालले. हे चित्र सर्वत्र आढळते. विविधतेने नटलेला आमचा सुंदर भारत देश पण गेल्या दोन दशकात खूप बदलला. खरेच कलियुग म्हणतात, ते हेच का ? दैनंदिन जीवनात खून, दरोडे, चोरी, मारामारी, लाचलुचपत, भ्रष्टाचार, बलात्कार, दंगेधोपे, मोर्चे, जीवघेणी स्पर्धा सुरु आहेत. समाजव्यवस्थेला काळीमा फासणाऱ्या घटना एका बाजूला घडत आहेत. म्हणजेच एकीकडे चंगळवाद तर दुसरीकडे कमालीची गरीबी असे चित्र आज भारतात दिसत आहे. मानवी नात्यातील ओलावा संपत आला की काय? असे वाटते. नाती व्यवहारात तोलली जाऊ लागली. एकत्र कुटुंब पद्धती लोप पावली आणि त्रिकोणी, चौकोनी कुटुंब व्यवस्था उदयास आली. मानवातील मानवता संपते कि काय अशी अवस्था निर्माण झाली. तरीही माणूस सगळ्यामागे अखंड धावतो आहे.

कोरोना विषाणूने संपूर्ण विश्वावरच परिणाम घडवून आणला आहे. पण त्यामध्ये सामान्य लोकांच्यावर अधिक परिणाम झालेला आपणास दिसत आहे. जगाच चाकच बंद कराव लागलं. त्यामुळे आपोआप जनसामान्यांचेही जीवन थांबलं, जिथं काम करत होता. तिथलं काम बंद झालं, काम बंद तर चूलही बंद झाली. जिथं कामाला होता तिथं थांबण मुश्कील झालं. मग पायी प्रवास करून शेकडो कि. मी. चालत आपल्या मूळ गावाकडे पायी चालू लागले. पोट्यात अन्न नाही, बाहेर काही खावं तर सगळं बंदच आहे. पाणी पिऊन-पिऊन ही सर्वसामान्य कष्टकरी जनता रस्त्यावरून उन्हाळ्याच्या रखरखत्या झळा सोसत गावाकडे निघाली. तर गावकऱ्यांनी शीव अडवून धरली. अशा अनेक संकटांना सामोरे जाणारा सर्वसामान्य माणूस कोरोना महामारीमुळे पुर्णपणे हतबल झाला. सर्व जनजीवन विस्कळीत झाले. शेती, उद्योग, व्यापार यावर फार मोठा परिणाम झाला. शिक्षणव्यवस्थेत आमुलाग्र बदल घडून आले. कौटुंबिक हिंसाचारात वाढ झाली. तंत्रज्ञानाच्या वापरात वाढ झाली. एकंदरीत सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक, राजकीय सर्वच क्षेत्रावर कोरोना महामारीचा दूरगामी परिणाम झाला असे दिसते.

प्रस्तावना

२१ वे शतक हे विज्ञानाचे शतक, ज्ञानाचा प्रचंड स्फोट. जगभरात किड्या मुंग्यांसारखी माणसे अखंड धावणारी. विज्ञानाने जग खूप जवळ आले. जीवघेण्या स्पर्धा अखंड सुरु झाल्या. स्पर्धेच्या बाजारात माणसातील माणूसपण हरवत चालले. विविधतेने नटलेला आमचा सुंदर भारत देश पण गेल्या दोन दशकात खूप बदलला. खरेच कलियुग म्हणतात, ते हेच का ? दैनंदिन जीवनात खून, दरोडे, चोरी, मारामारी, लाचलुचपत, भ्रष्टाचार, बलात्कार, दंगेधोपे, मोर्चे, जीवघेण्या स्पर्धा सुरु आहेत. समाजव्यवस्थेला काळीमा फासणाऱ्या घटना एका बाजूला घडत आहेत. म्हणजेच एकीकडे चंगळवाद तर दुसरीकडे कमालीची गरीबी असे चित्र आज भारतात दिसत आहे. मानवी नात्यातील ओलावा संपत आला की काय? असे वाटते. नाती व्यवहारात तोलली जाऊ लागली. मानवातील मानवता संपते कि काय अशी अवस्था निर्माण झाली. तरीही माणूस सगळ्यामागे अखंड धावतो आहे.

कोरोना : आपत्ती

कोरोना अर्थात 'कोविड-१९' या विषाणूच्या साथीला केंद्र सरकारने राष्ट्रीय आपत्ती म्हणून घोषित केले.

कोरोना महामारीनंतर भारतीय अर्थव्यवस्थेचा विकास

डॉ. मनिषा हिं.पाटील

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड

सायन्स कॉलेज, माळवाडी- कोतली

ता. पन्हाळा, जि. कोल्हापूर

प्रस्तावना :

कोविड -19 ने गेल्या दोन वर्षात म्हणजे डिसेंबर 2019 ते डिसेंबर 2021 संपूर्ण जगात जे थैमान घातले ते न भूतो न भविष्यती असे आहे असे म्हणावेसे वाटते. प्रगत-अप्रगत अशी विभागणी केलेल्या जगात संपूर्ण जगच कोरोनाने आपल्या कवेत घेतले. कॉम्प्युटरच्या भाषेत जग 'रिबूट' होते असे म्हटल्यास ते अतिशयोक्ती ठरणार नाही.

भारतात 27 जानेवारी 2020 रोजी केरळमध्ये कोरोनाचा पहिला रुग्ण आढळून आला आणि जागतिक आरोग्य संघटनेच्या सूचनेनुसार 23 मार्च 2020 रोजी संपूर्ण भारतभर लॉकडाऊन केला गेला, त्यामुळे औद्योगिक, कृषी, सेवा, पर्यटन, आंतरराष्ट्रीय व्यापार अशा सर्वच क्षेत्रावर मोठ्या प्रमाणात विपरीत परिणाम झालेला दिसून येतो. RBI ने आपल्या अहवालात असे नमूद केले आहे की भारतीय अर्थव्यवस्थेस कोविड -19 चे भविष्य काळात विपरीत परिणाम भोगावे लागणार आहेत.

माहिती तंत्रज्ञानातील प्रचंड प्रगतीमुळे या महामारीची माहिती पटकन समाजातील तळागाळातील लोकांपर्यंत पोहोचल्याने या महामारीची साथ काही प्रमाणात आटोक्यात आल्याचे दिसून येते. रहदारीचा कर्कश्य आवाज नसल्याने विरून गेलेल्या पक्षांचा किलबिलाट स्पष्टपणे सुखाऊ लागला. पिझ्झा-बर्गरच्या ऑर्डर झोमॅटो,स्विगी वापरून करण्यापेक्षा घरीच केलेला डाळ-भात लोकांची भूक शमवू लागला .

संशोधन पेपर ची उद्दिष्टे :

- 1) कोरोना काळातील भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम अभ्यासणे.
- 2) भारत सरकारने जाहीर केलेल्या आर्थिक मदतीचा अभ्यास करणे.
- 3) कोरोना महामारी नंतर भारतातील बदललेल्या स्थितीचा अभ्यास करणे.
- 4) अर्थव्यवस्थेच्या विकासासाठी उपाययोजनां सुचविणे.

संशोधन पद्धती :

प्रस्तुत शोधनिबंध लिखानासाठी दुय्यम साधनसामग्रीचा वापर करण्यात आलेला आहे. वर्तमानपत्रातील लेख, प्रकाशित पुस्तके, संशोधनपर लेख, इंटरनेट, भारत सरकारची प्रकाशने इ.चा वापर करून सदर शोधनिबंध पूर्ण करण्यासाठी केला आहे.

कोरोनाचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम :

कोरोना महामारीच्या काळात भारतीय अर्थव्यवस्थेतील विविध क्षेत्रावर दुरगामी परिणाम झालेले दिसून येतात. या काळात भारतातील औद्योगिक क्षेत्र ठप्प झाल्याने आर्थिक उलाढाल तर थांबलीच त्याचबरोबर भारतातील रोजगारावर अतिशय प्रतिगामी परिणाम झाला. कोट्यावधी भारतीय नागरिकांना आपला रोजगार गमावावा लागला. कोरोनाच्या महामारीमुळे देशातील जवळ जवळ ६ कोटी लोकांचे रोजगार गेले. C.M.I.E या संस्थेने 5 एप्रिल 2020 रोजी संपलेल्या आठवड्या पर्यंत भारतातील बेरोजगारीचा दर तब्बल 23.4.% ने वाढण्याचा अंदाज केला होता.

देशातील वाहतूक व दळणवळण क्षेत्राची कोरोना काळात अधिक पीछेहाट झाली. सेवा क्षेत्रावर या महामारीचा गंभीर परिणाम झाला. वित्तसंस्था, बँका, हॉटेल, रेस्टॉरंट, रस्त्यावरील, दुकाने आणि बाजार, मनोरंजन, पर्यटन व्यवसाय

कोविड -19 चा ताळेबंदी परिस्थितीत विद्यार्थी शिक्षकांच्या जाणीव-जागृतीचा अभ्यास

राजनंदिनी विलास खोत

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज

माळवाडी-कोतोली, ता. पन्हाळा

हिंदी विभाग

प्रस्तावना

आज आपण सर्व कोविड - 19 सारख्या जागतिक स्तरावरील संसर्गजन्य आजारात सामोरे जात आहोत. या आजाराने सर्व जगाला हादरून टाकले असून यावर कोणतीही लस उपलब्ध नसल्याने टाळेबंदी हाच एकमेव पर्याय जगभर अवलंबिला जात होता. याचा प्रभाव सर्व क्षेत्रावर होत आहे. सर्व क्षेत्र आहे तिथेच थांबले होते याचा परिणाम शिक्षण क्षेत्रावर सुद्धा झाला. त्यामुळे तिथे सुद्धा इतर क्षेत्रासारखी परिस्थिती निर्माण झाली. याची आपल्या सर्वांना जाणीव आहे. परंतु शिक्षकांना थांबून कसे चालेल? ते सतत कार्य प्रवीण असावे लागतात. कारण शिक्षक समाजपरिवर्तनाचे गतीवर्धक असतात. त्यांना सामाजिक स्थित्यंतरे जाण्यासाठी आणि शिक्षण गतिमान होण्यासाठी अद्ययावत असावे लागते. त्यांना सद्यस्थितीचे ज्ञान, समयसूचकता, सतर्कता समस्येविषयीचे सखोल ज्ञान, त्यांच्या नोंदी ठेवण्याची सवय असणे आवश्यक असते. तसेच नवीन तंत्रज्ञान आत्मसात करण्यासाठी विविध स्रोतांचा उपयोग करता येणे आवश्यक असते. शिक्षकांना माहिती तंत्रज्ञानाच्या या युगात आपले ज्ञान अद्ययावत ठेवून अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करता येणे क्रमप्राप्त ठरते. आज रोजीच्या या ताळेबंदी परिस्थितीत कोविड - 19 या आजाराविषयी आजचा शिक्षकांनी भावी शिक्षक किती जागरूक आहेत. हे जाणून घेण्यासाठी नवीन तंत्रज्ञानाच्या आधारावर गुगल फॉर्मचा वापर करून याचा शोध घ्यावा या विचाराने प्रेरित होऊन प्रस्तुत संशोधन कार्य हाती घेतले आहे.

समस्या विधान

कोविड - 19 चा ताळेबंदी परिस्थितीत विद्यार्थी शिक्षकांच्या जाणीव जागृतीचा अभ्यास करणे.

उद्दिष्टे

1. विद्यार्थी शिक्षकांच्या कोविड - 19 च्या ताळेबंदी परिस्थितीच्या जाणे जागृतीचा अभ्यास करणे.
2. माध्यमिक शाळांमध्ये कार्यरत शिक्षक, डी.टी.एड विद्यालयातील शिक्षकांच्या कोविड - 19 चा ताळेबंदी परिस्थितीच्या जाणीव जागृतीचा अभ्यास करणे.
3. महाविद्यालयातील विद्यार्थी शिक्षक आणि माध्यमिक शाळांमध्ये कार्यरत शिक्षक, डी.टी.एड विद्यालयातील शिक्षकांच्या कोविड - 19 च्या ताळेबंदी परिस्थितीचा जाणीव जागृतीचा तुलनात्मक अभ्यास करणे.

परिकल्पना

विद्यार्थी शिक्षक व माध्यमिक शाळांमध्ये कार्यरत शिक्षक, डी.टी.एड विद्यालयातील शिक्षकांच्या कोविड - 19 च्या ताळेबंदी परिस्थितीच्या जाणीव जागृतीमध्ये सार्थ फरक आढळत नाही.

संशोधन पद्धती

प्रस्तुत संशोधनासाठी वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीतील सर्वेक्षण पद्धतीचा वापर करण्यात आलेला आहे. विद्यार्थी शिक्षक व माध्यमिक शाळांमध्ये कार्यरत शिक्षकांच्या कोविड - 19 च्या ताळेबंदी परिस्थितीच्या जाणीव-जागृती याविषयी जाणून घेण्यासाठी या पद्धतीचा वापर करण्यात आला आहे. त्यात त्यांना मिळालेल्या गुणांचे विश्लेषण करून परिकल्पना परीक्षण व निष्कर्ष मांडणी केली आहे.

कोरोना महामारीतील भारतीय समाज आणि मानवी विकासाचा न्हास

गीता कृष्णात पाटील.

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज

माळवाडी-कोतोली, ता. पन्हाळा

राज्यशास्त्र विभाग

प्रस्तावना

जागतिकीकरण, खाजगीकरण, उदारीकरणाच्या या युगात विज्ञानाने मानवी जीवनात आमूलाग्र असा बदल केला आहे. विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या माध्यमातून मानवाने आपल्या बुद्धीच्या जोरावर नैसर्गिक साधन संपत्तीचा वापर करून खूप प्रगती केली आहे. आज प्रत्येक जण भौतिक सुखाच्या पाठीमागे लागला आहे. आर्थिक विकास साध्य करण्यासाठी प्रत्येक देश एकमेकांच्या खूप जवळ आले आणि जगाची एक अर्थव्यवस्था बनली. त्यास आपण जागतिक अर्थव्यवस्था म्हणतो. आज या जागतिकीकरणाच्या युगात कोणताही देश स्वतःला इतरांपासून वेगळा ठेवू शकत नाही. जागतिकीकरणामुळे स्पर्धा वाढली, लोकांचे उत्पन्न वाढले, खर्च वाढला, राहणीमानाचा दर्जा सुधारला, भौतिक सुखात वाढ झाली, आर्थिक प्रगतीबरोबरच आर्थिक विषमता वाढत गेली. कर्ज काढून उपभोग घेण्याची प्रवृत्ती वाढली. मनुष्य संपत्तीच्या भौतिक सुखाच्या पाठीमागे एवढा लागला की त्याला स्वतःच्या आरोग्याकडे लक्ष देण्यासाठी वेळ मिळेनासा झाला. मानसिक ताण तणाव वाढला. प्रदूषणामध्ये वाढ झाली. या स्पर्धेच्या युगात जो थांबला तो संपला असे त्याला वाटू लागले आणि त्यामुळे बहुतेक सुखासाठी प्रत्येक जण स्पर्धा करू लागला. मनुष्याची ही जीवनशैली एका सूक्ष्म अशा कोरोना विषाणू मुळे बदलली. चीन मधील वूहान शहरातून पसरलेली ही साथ अवघ्या बघता बघता जगभरात पसरली आणि डब्ल्यू एच ओ ने यास महामारी घोषित केले. या महामारी ने आज संपूर्ण जगात धैमान घातले आहे. यापुढे जगातील बलशाली सत्ता देखील हतबल झालेल्या आहेत. या साथीने मानवी समूहाला भौतिक सुख किंवा आर्थिक प्रगती पेक्षा जिवंत राहणे हीच प्राथमिकता असल्याची जाणीव करून दिली. संपूर्ण जगाला वेठीस धरलेल्या कोरोना विषाणूचा हल्ल्यामुळे मानवजातीच्या दिनचर्येत, जीवनशैलीत आमूलाग्र बदल घडून आला आहे. या कोरोनाच्या प्रकोपापासून भारत देखील स्वतःला रोखू शकला नाही. भारतात देखील कोरोनाची साथ दिवसेंदिवस वाढत असलेली दिसून येते. पहिली लाट, दुसरी लाट व येऊ घातलेल्या संभाव्य लाटेच्या भीतीने देशातील संपूर्ण समाज जीवन झाले आहे कोरोना महामारी मुळे भारतीय समाज जीवन पूर्णता विस्कळीत होऊन उद्ध्वस्त झाले आहे.

संशोधनाची उद्दिष्टे

1. कोरोनाचा मानवी विकासावर परिणाम अभ्यासणे.
2. कोरोनाचा सामाजिक संबंधावर, अनावश्यक खर्चावर झालेला परिणाम अभ्यासणे.
3. कोरोनाचा सूक्ष्म उद्योग, कामगार व विद्यार्थी जीवनावरील परिणाम जाणून घेणे.
4. कोरोनाचा कृषी आणि कृषी वर आधारित उद्योगावरील परिणाम अभ्यासणे.

संशोधनाची गृहितके

1. कोरोनामुळे मानवी विकासावर परिणाम झाला आहे.
2. कोरोनामुळे अनावश्यक खर्चाला आळा बसला आहे.
3. कोरोनाचा सूक्ष्म उद्योग आणि कामगार वर्गावर विपरीत परिणाम झाला आहे.

कोरोना काळातील ग्रामीण भागातील शैक्षणिक जीवन

कु. प्रणिता बाळू खोत

भूगोल विभाग

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज

माळवाडी-कोतली, ता. पन्हाळा

प्रस्तावना :-

शिक्षण हे एकमेव उन्नतीचे साधन आहे असे महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात "पण कोरोना या जागतिक संकटामुळे शिक्षण क्षेत्रात मोठी अस्वस्थता निर्माण झाली आहे. विद्यार्थ्यांना अनेक अडचणींना सामोरे जावे लागत आहे. आज आपला भारत देश प्रगतीच्या अतिउच्च शिखराकडे वाटचाल करत असताना कोरोना विषाणू म्हणजे covid-19 सारख्या संकटाने जगभर थैमान घातले. या विषाणूने सर्वच क्षेत्रात मोठ्या अडचणी निर्माण केल्या आहेत. कोरोनाच्या संकटासमोर जागतिक बलशाली महासत्ता असलेले राष्ट्र देखील हतबल झालेली आपण पाहत आहोत. "शिक्षण हे साध्य नसून साधन आहे" ज्यातून नवचैतन्य, नवसंस्कृती, नवसमाज निर्माण करायचा आहे असे आपले माजी शिक्षण मंत्री विनोद तावडे यांनी म्हटले आहे.

याचा प्रादुर्भाव रोखण्यासाठी 22 मार्च 2020 पासून काही कालावधीसाठी संपूर्ण देशात लॉकडाऊन करण्यात आला. शाळा, महाविद्यालयांना सुट्टी देण्यात आली. दरम्यानच्या काळात विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणात खूप अडचणी निर्माण होऊ लागल्या. त्यामुळे सर्व शैक्षणिक उपक्रम ऑनलाइनरित्या पार पाडण्यास सुरुवात झाली. महाविद्यालये, विद्यापीठे आणि शाळांमध्ये ऑनलाइन शिक्षणाला महत्त्व दिले जाऊ लागले. पुढे सर्व शैक्षणिक उपक्रम ऑनलाइन पद्धतीने होऊ लागले.

उद्दिष्टे :-

1. बदलत्या शैक्षणिक धोरणाचा आढावा घेणे.
2. कोरोना येण्यापूर्वीचे विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक जीवन आणि कोरोना आल्यानंतरचे विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक जीवन यातील पूरक समजावून घेणे.
3. ऑनलाइन शिक्षणाबाबतीतचा ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांचा दृष्टिकोन समजावून घेणे.
4. ऑनलाइन शिक्षणामुळे ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना येणाऱ्या अडचणींना जाणून घेणे.
5. ऑफलाईन शिक्षण पद्धती आणि ऑनलाईन शिक्षण पद्धती यातील फरक, परिणाम, फायदे, तोटे यांचा अभ्यास करणे.
6. ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीमुळे कोणकोणत्या तंत्रज्ञानाचा विकास झाला याचा आढावा घेणे.
7. ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीचा वापर करताना शिक्षकांना आलेल्या अडचणींना मांडणे.
8. ग्रामीण भागातील अपुर्या सुविधांचा अभ्यास करणे.
9. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांच्या अडचणी जाणून घेणे=
10. ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीमुळे भविष्यात होणाऱ्या बदलांचा आढावा घेणे.

गृहितके :-

1. ग्रामीण भागात वीज, ब्रॉडबँड नेटवर्क कनेक्टिविटी सुविधांचा अभाव.
2. इंटरनेट सुविधा व्यवस्थित नसेल तर पूर्ण सुरळीतपणे करता येत नाही.
3. ग्रामीण भागात ऑनलाइन शिक्षणासाठी पायाभूत सुविधांचा अभाव.
4. डिजिटल संस्कृतीचा अभाव.
5. ऑनलाईन शिक्षणाच्या प्रवेशास बळकट करण्यासाठी ठोस प्रयत्नांचा अभाव.

कोरोना सामाजिक आरोग्य आणि शिक्षण

दिविजय नामदेव उदाळे.

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज
माळवाडी-कोतोली, ता. पन्हाळा
इतिहास विभाग

प्रस्तावना :

कोरोनाच्या सध्याच्या अवताराने जगात धुमाकूळ घातलाय त्याच्या वर्तमान व भविष्याविषयी अनेक तर्कवितर्क सुरु आहेत. या विषाणूने मानवी जीवनावर, जागतिक घडामोडींवर, एवढेच नव्हे; तर प्राणी, वनस्पती, नद्या, आकाश या सर्वांवर आपला प्रभाव पडला आहे. यामुळे सामाजिक आरोग्य क्षेत्रात काय बदल होतील याविषयी विचार करणे फार महत्वाचे आहे. जागतिक आणि राष्ट्रीय आव्हान 'कोरोनामुळे' जगातील सर्वच क्षेत्रात अल्प व दीर्घकालीन असे बदल घडणार आहेत. संसर्ग झालेल्या सर्वच लोकांना काही कोरोना होत नाही. यातले काहीच लोक अतिगंभीर होतात आणि त्यांना आय.सी.यू ची गरज लागते. आय.सी.यू करूनही लोकांचे मोठ्या संख्येने मृत्यू होतात. त्यामुळे अनेक रुग्णालयांमध्ये नवनवीन योजना राबवल्या जात आहेत. भारतामध्ये मृत्यूच्या कारणांची नोंद ठेवण्याचे काम खूप प्रभावीपणे चालू आहे. कोरोना संसर्गामध्ये उपचार करणारे आरोग्य कर्मचारी हे सगळेच मोठ्या मानसिक तणावातून जात आहेत हे सर्व जगामध्ये सगळीकडेच घडत आहे. कोणाच्या आरोग्याला या कोरोना संसर्गाचा जास्त फटका बसला याची नोंद आपण घेतली पाहिजे. हा संसर्ग प्रत्येक व्यक्तीला झाला मग ती व्यक्ती किती पण मोठी असेना कोरोनामुळे अनेक मोठ-मोठे लोक मरण पावले. त्यांचे आरोग्य धोक्यात आले.

कोरोनामुळे शिक्षण क्षेत्रात अभूतपूर्व आणि असामान्य अशी परिस्थिती निर्माण झाली आहे. कोरोना महामारीने शैक्षणिक प्रक्रियेवरही अभूतपूर्व परीणाम केला आपण पाहू शकतो. विषाणूच्या भितीने शाळा-कॉलेज बंद करण्यात आले. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना घरीच बसून ऑनलाइन शिक्षण घेणे अनिवार्य झाले आहे. ऑनलाइन शिक्षण विद्यार्थ्यांना कितपत पचनी पडतंय हा वेगळा प्रश्न, पण अशा प्रकारची शिक्षणाशी जुळवून घेण्याचे प्रयत्न विद्यार्थी आणि शिक्षक करत असल्याच दिसून येत आहे. कोरोना महामारीने शिक्षण प्रक्रियेला वेगळे वळण मिळाले अस आपण म्हणू शकतो. शैक्षणिक संस्थांना आपल्या रचनेमध्ये अनेक बदल करावे लागणार आहेत शाळा-कॉलेजमध्ये प्रत्यक्ष विद्यार्थ्यांसमोर शिकवणे आणि ऑनलाइन शिकवणे यामध्ये खूप फरक जाणवून येत आहे.

संशोधनाची उद्दिष्टे :

1. आरोग्य आणि शिक्षण ही संकल्पना अभ्यासणे.
2. कोरोना आधीचे सामाजिक आरोग्य
3. कोरोना नंतरचे सामाजिक आरोग्य
4. कोरोनामुळे बदललेली शिक्षणपद्धती
5. कोरोनाचा शिक्षणावर परिणाम

संशोधनाची गृहीतके :

1. कोरोना संसर्गामुळे वर्तमानातील आरोग्य आणि भुतकाळातील आरोग्य यामध्ये बरासाच फरक आढळून येत आहे.
2. कोरोनामध्ये वृद्ध, तरुण लोकांच्या आरोग्याला धोका निर्माण झाल्याचे आढळते.
3. शिक्षणपद्धतीमध्ये खूप सारे बदल आढळून येत आहे.
4. विद्यार्थी जीवनावर, मनावर परिणाम झाल्याचे दिसते.

लॉकडाउनचा कौटुंबिक जीवनावर परिणाम

प्रा. एस. एस. कांबळे

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स,
कॉलेज, माळवाडी - कोतोली ता. पन्हाळा

• प्रस्तावना :-

कोरोना महामारीमुळे साऱ्या जगाची घडी बिघडली होती तसेच सर्वांनाच घरी बसावे लागले होते लॉक डाऊन म्हणजे घरी राहणे फिजिकल डिस्टन्स ठेवणे दुसऱ्याच्या संपर्कात न येणे लॉकडाऊन काळामध्ये कुटुंबातील सर्व सदस्य घरामध्ये आपला वेळ घालवीत होते तर काही सदस्य वर्क फ्रॉम होम करीत होते.

स्वतःची प्रकृती उत्तम राखली तरच स्वतःबरोबरच समाजाचा फायदा होतो याबाबत मराठी विश्वकोशात चांगल्या आरोग्यास 'हितकार आयुष्य' असे म्हटले जाते. शारीरिक-मानसिक रोगापासून मुक्त, तसेच सदैव तरुण असणे, यश अविरत व पराक्रम यांनी युक्त असणे म्हणजे ज्या व्यक्तीचे आरोग्य चांगले असते त्याला समाजामध्ये श्रेष्ठ दर्जा प्राप्त झालेला असतो. व्यक्तीच्या आरोग्याचे महत्व हे नैतिक, कलात्मक, आर्थिक आणि अध्यात्मिक या चार गोष्टी साध्य करण्याकरता असते त्यामुळे लॉकडाऊनमुळे कुटुंबाचे आरोग्य धोक्यात आले होते याचा विचार या ठिकाणी केला पाहिजे.

• उद्दिष्टे :-

1. लॉकडाऊन म्हणजे काय हे समजावून घेणे.
2. कौटुंबिक समस्याची माहिती घेणे.
3. महामारी विषयी माहिती घेणे.
4. कौटुंबिक जीवनावर महामारीचा परिणाम काय झाला आहे ते पाहणे.
5. कौटुंबिक जीवन सुधारण्यासाठी उपाय योजनांची माहिती घेणे.

• कारणे

1. कौटुंबिक जवळीकता :-

काही कुटुंबांमध्ये एरवी कुठे जायचे झाले तर वेळ नाही नातेवाईकांची चौकशी करायची तर आत्ताच तर दमून घरी आलोय नंतर बघू अशी भाषा घरच्या कुटुंब प्रमुखाकडून यायची पण लॉकडाऊनच्या काळात कुटुंबातील सर्वांना वेळ दिला गेला तसेच घरामध्ये एकमेकांच्या मध्ये गप्पागोष्टी रंगल्या आणि त्यातून कौटुंबिक नाती घट्ट झाल्याचे काही ठिकाणी स्पष्ट दिसून आले वेगाने चाललेल्या मोटारीला अर्जंट ब्रेक लागल्यानंतर ती थांबते तसे सगळे व्यवहार चक्रे एकाकी पूर्णपणे थांबले आणि कामाच्या गराड्यातून कधी न मिळणारी सक्तीची विश्रांती मिळाली त्यामुळे कौटुंबिक जवळीकता वाढलेली दिसून येते.

2. कौटुंबिक एक्य :-

लॉकडाऊनमुळे घरात बसा आणि सुरक्षित रहा या परिस्थितीने आपल्याला आपल्या कुटुंबाशी जवळीक साधण्याची एक सूसंधी उपलब्ध करून दिली एरवी ऑफिस कामाच्या निमित्ताने छोट्या मुलांना त्यांचा हरवलेला बाबा आणि आई त्यांचे प्रेम, सहवास, साथ व सोबत सध्या मिळत आहे मध्यंतरीच्या काळातला एक दुरावलेला व तुटू पाहणारा कौटुंबिक सुसंवादाचा धागा पुन्हा एकदा प्रेमाच्या विणीने घट्ट होऊ पाहत आहे ही गोष्ट कौटुंबिक आणि सामाजिक ऐक्याच्या दृष्टीने फार महत्वाची आहे.

कोरोना टाळेबंदी : बदलते भौगोलिक पर्यावरण

डॉ. भारती संतोष शिंदे

सहा.प्राध्यापक (फोन नंबर-9960198006)

गोषवारा :-

सन २०२० मध्ये कोरोनाच्या प्रादुर्भावामुळे सर्व जग बंद झाले, जगभर टाळेबंदी झाली व सर्व काही ठप्प झाले. या टाळेबंदीमुळे भौगोलिक पर्यावरणात बरेच बदल झाले. अगदी प्राकृतिक घटकाबरोबर पर्यावरणीय घटकांमध्ये सुद्धा बदल झालेला आपणास दिसून आला. म्हणजे तापमानातील घट, ध्वनीची तीव्रता, हवेतील विषारी वायूचे प्रमाण, पाण्याची शुद्धता, जंगलातील प्राणी पक्ष्यांचा वावर अगदी शहरी वस्तीमध्ये देखील स्वच्छंदपणे वावरू लागले. असे एक ना अनेक भौगोलिक पर्यावरणीय बदल आपणास दिसले. यावरून असे दिसते की, मानवाने आपल्या स्वच्छेने देखील दर महिन्यात किंवा वर्षातून काही दिवस स्वतःहून टाळेबंदी केली पाहिजे असे केले तरच आपण शाश्वत विकासही करू व मानवी जीवनही सुखकर होईल. भौगोलिक वातावरण आहे तसेच चांगले राहिल. कोरोनाच्या काळामध्ये झालेल्या टाळेबंदीमुळे सर्वत्र भौगोलिक पर्यावरणामध्ये बरेच सकारात्मक बदल झाले आहेत. म्हणूनच आता तरी मानवाने उपलब्ध साधनसंपत्तीचा वापर अगदी काळजीपूर्वक व सावधानतेने करून भौगोलिक पर्यावरणाची हानी न करता भविष्याची तरतूद करून व पर्यावरणाचा समतोल साधणे गरजेचे आहे.

प्रस्तावना :-

पृथ्वी हा एकमेव सजीवसृष्टी असणारा ग्रह आहे. पृथ्वीवर निसर्गाने सर्व प्राकृतिक घटकांची भरभरून उधळण केली आहे आणि याच पृथ्वीवर मानवाच्या बेजबाबदारपणे वागण्यामुळे विविध घटकांचा त्रास होत आहे. सन २०२० मध्ये कोरोनाच्या प्रादुर्भावामुळे सर्व जग बंद झाले, जगभर टाळेबंदी झाली व सर्व काही ठप्प झाले. अगदी उद्योगधंदे, कंपन्या, शाळा, कारखाने, विमानउड्डाणे, दळणवळणवाहतूक देखील सन २०२० मधील जगातील सर्वात मोठी आपत्ती व या आपत्तीमुळे लाखो लोकांना संसर्ग झाला तर आतापर्यंत लाखो लोक मृत्युमुखी देखील पडले. या टाळेबंदीमुळे भौगोलिक पर्यावरणात बरेच बदल झाले. अगदी प्राकृतिक घटकाबरोबर मानवी घटकांमध्ये सुद्धा बदल झालेला आपणास दिसून आला व त्यानंतर काही महिन्यातच पर्यावरणातील हे बदल अगदी जगातील मोठ्या-मोठ्या शहरापासून छोट्या-छोट्या खेड्यात देखील जाणवू लागले ते म्हणजे तापमानातील घट, ध्वनीची तीव्रता, हवेतील विषारी वायूचे प्रमाण, पाण्याची शुद्धता, जंगलातील प्राणी पक्ष्यांचा वावर अगदी शहरी वस्तीमध्ये देखील स्वच्छंदपणे वावरू लागले. असे एक ना अनेक भौगोलिक पर्यावरणीय बदल आपणास दिसले. यावरून असे दिसते की, मानवाने आपल्या स्वच्छेने दर महिन्यात किंवा वर्षातून काही दिवस स्वतःहून टाळेबंदी केली पाहिजे असे केले तरच आपण विकासही करू व मानवी जीवनही सुखकर होईल. भौगोलिक वातावरण आहे तसेच चांगले राहिल. कोरोनाच्या काळामध्ये झालेल्या टाळेबंदीमुळे सर्वत्र भौगोलिक पर्यावरणामध्ये बरेच बदल झाले आहेत. या कालावधीमध्ये लहान-मोठ्या कारखान्यापासून उद्योगधंदे, दळणवळण, वाहतूक, शाळा सर्व बंद झाल्याने त्यातून उत्सर्जित होणारे विविध वायू तसेच ध्वनी, पाणी तसेच विविध माध्यमातून तयार होणारा कचरा देखील कमी झाला व पर्यावरणात सकारात्मक परिणाम दिसू लागले.

उद्देश:-

कोरोना टाळेबंदीच्या कालावधीमधील भौगोलिक पर्यावरणीय बदलाचा सविस्तर अभ्यास करणे व त्यावर उपाय सुचविणे

गृहीतक :- कोरोना टाळेबंदीच्या कालावधीमधील सकारात्मक भौगोलिक पर्यावरणीय बदल झाला.

कोरोना लॉकडाऊनच्या काळातही शाहूंचे कार्य व विचार दिशादर्शक

सहा. प्रा. प्रकाश धोंडीराम माने

इतिहास विभाग

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज

माळवाडी-कोतौली

घोषवारा

भारतातील समाजिक सुधारणांचे प्रणेते छत्रपती राजर्षी शाहू महाराजांचा जन्म २६ जून १८७४ रोजी लक्ष्मी विलास पॅलेस, बावडा येथे झाला. १७ मार्च १८८४ रोजी त्यांचं दत्तक विधान आणि राज्यारोहण होऊन करवीरांच्या जनतेकडून त्यांना मानपत्र मिळाले. २ एप्रिल १८९४ रोजी वयाच्या विसाव्या वर्षी शाहू महाराजांनी कोल्हापूर संस्थानच्या राज्य कारभाराची सूत्रे आपल्या हाती घेतली. शाहूंनी पहिल्यापासूनच सर्वसामान्य माणसाचे कल्याण करणे हे आपले कर्तव्य मानले. शाहूंच्या जीवनाचे अवलोकन केले तर त्यांनी घेतलेले क्रांतीकारी निर्णय, राबविलेले सामाजिक धोरण, शैक्षणिक धोरण, आर्थिक धोरण, प्रशासकीय उपक्रम आपल्याला नतमस्तक करतात. अवघ्या २६ वर्षांच्या राजकीय कारकिर्दीमध्ये सर्व मानवजातीला थक्क करणारे कार्य शाहू महाराजांनी करून दाखविले. या त्यांच्या असामान्य कार्यामुळेच एक आदर्श राजा, बहुजन समाजाचा लोकनेता म्हणून असलेली त्यांची लोकप्रियता शेवटपर्यंत कायम टिकली आहे.

चीनमधून सुरु झालेला कोरोना व्हायरस बघता बघताबघी संपूर्ण जगभर पसरला. भारतामध्येही या रोगाने प्रवेश केल्याने आपल्या देशाचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी २२ मार्च २०२० रोजी संपूर्ण देशभर लॉकडाऊन घोषित केला. बहुसंख्य लोकांना पहिल्यांदाच लॉकडाऊन म्हणजे काय याची कल्पना आली परंतु या लॉकडाऊनमुळे संपूर्ण देशाची अर्थव्यवस्था कोलमडली, सर्वसामान्य माणसांची फार दयनीय अवस्था झाली. अशा परस्थितीमध्ये शाहूंची आठवण झाली कारण १०० वर्षापूर्वी शाहूंनी आपल्या राज्यामध्ये प्लेगच्या रोगामुळे लॉकडाऊनची प्रक्रिया राबविली होती. अशा परस्थितीतही शाहूंनी वेगवेगळ्या प्रकारच्या उपाययोजना करून सर्वसामान्य लोकांना प्लेगसारख्या रोगापासून वाचविण्यासाठी व त्यांना जगण्याची नवि उमेद करून देण्याचा प्रयत्न केला होता. म्हणून आजच्या काळातही शाहू महाराजांच्या विचारांची च कार्याची गरज आपल्याला जाणवते हे विशेष होय. आज संपूर्ण जगाला कोरोनाने अक्षरशः हैराण करून सोडलेले आहे.

प्रस्तावना :-

भारतातील समाजिक सुधारणांचे प्रणेते छत्रपती राजर्षी शाहू महाराज यांचा जन्म २६ जून १८७४ रोजी लक्ष्मी विलास पॅलेस, बावडा येथे झाला. १७ मार्च १८८४ रोजी त्यांचं दत्तक विधान आणि राज्यारोहण होऊन करवीरांच्या जनतेकडून त्यांना मानपत्र मिळाले. २ एप्रिल १८९४ रोजी वयाच्या विसाव्या वर्षी शाहू महाराजांनी कोल्हापूर संस्थानच्या राज्य कारभाराची सूत्रे आपल्या हाती घेतली. शाहूंनी पहिल्यापासूनच सर्वसामान्य माणसाचे कल्याण करणे हे आपले कर्तव्य मानले. शाहूंच्या जीवनाचे अवलोकन केले तर त्यांनी घेतलेले क्रांतीकारी निर्णय, राबविलेले सामाजिक धोरण, शैक्षणिक धोरण, आर्थिक धोरण, प्रशासकीय उपक्रम आपल्याला नतमस्तक करतात. अवघ्या २६ वर्षांच्या राजकीय कारकिर्दीमध्ये सर्व मानवजातीला थक्क करणारे कार्य शाहू महाराजांनी करून दाखविले. या त्यांच्या असामान्य कार्यामुळेच एक आदर्श राजा, बहुजन समाजाचा लोकनेता म्हणून असलेली त्यांची लोकप्रियता शेवटपर्यंत कायम टिकून आहे.

जागतिक महामारीचा कुटुंब संस्थेवर झालेल्या परिणामांचा समाजशास्त्रीय अभ्यास

प्रा. दत्तात्रय हरी नाईक

सहा. प्राध्यापक समाजशास्त्र विभाग
श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज
माळवाडी - कोतोली

सारांश :

मानवी समाज व्यवस्था ही क्रमबद्ध पद्धतीने व सुव्यवस्थित चालावी म्हणून मानवाने सामाजिक संस्थांची निर्मित केली सामाजिक संस्था या लोकरीती लोकनिती आणि कायदे या स्वरूपाच्या माध्यमातून समाजाच्या महत्त्वपूर्ण गरजांची पूर्तता करण्याचे कार्य करतात त्यामध्ये धर्म संस्था, अर्थ संस्था राज्यसंस्था कुटुंब संस्था व विवाह संस्था या महत्त्वपूर्ण संस्थांचा या ठिकाणी मला उल्लेख करावासा वाटतो यातील समाजातील प्राथमिक समूह व महत्त्वपूर्ण संस्था म्हणून कुटुंब संस्थेकडे पाहिले जाते माणसाची माणूस म्हणून जडणघडण होण्यात कुटुंबाचाच सर्वात जास्त वाटा असतो जन्मापासून व्यक्तीचा कुटुंबाशी जिवाळ्याचा संबंध येतो व्यक्तीचे संगोपन संरक्षण व समाजीकरण करण्यात कुटुंबाचा मोलाचा वाटा असतो इतकेच काय कुटुंबातील सदस्यांच्या भावनिक मानसिक व शारीरिक आधाराचे मुख्य स्थान म्हणजेच कुटुंब

कुटुंब संस्थेवर इतर सामाजिक संस्थांप्रमाणे दूरगामी परिणाम झाला लॉकडाऊन या संकल्पनेचा जेव्हा समाजव्यवस्थेत शिरकाव झाला तेव्हा त्याचा समाजातील घटकांना चांगल्या-वाईट परिणामांना सामोरे जावे लागले अर्थात या संकल्पनेचा कुटुंब संस्थेवर मोठा प्रभाव पडला घरी राहा सुरक्षित रहा या शासनाच्या धोरणांच्या अंमलबजावणीसाठी पोलीस यंत्रणा यांनी कायद्याचा वापर केला काही सुज्ञ कुटुंबीयांनी परिस्थितीचे गांभीर्य लक्षात घेऊन स्वतः हा नियम आपल्या कुटुंबाला लागू केला पण याचा व्यक्तीच्या नियमित दिनचर्या यावर जणू आघात झाला पुरुषांना घरीच बसून रहावे लागले एवढेच काय स्त्रियांनासुद्धा घरची फक्त घरचे काम करून त्याच-त्या कामाचा कंटाळा येऊ लागला. यामुळे कुटुंबामध्ये ताण तणावाचे वातावरण निर्माण झाले पुरुष वर्ग चिडचिड करू लागला आणि लहान मुलांचे तर मनोरंजनाचे साधन म्हणून टीव्ही व मोबाईल बनले याच साधनांचे कळत नकळत मुलांना लॉकडाऊन काळात व्यसनच लागले या सर्व गोष्टींचा मनस्ताप कुटुंब प्रमुखांना होऊ लागला. घरात वाद विवाद वाढून त्याचे रूपांतर कौटुंबिक हिंसाचारात झाले संयुक्त कुटुंबात तर भावा-भावात व जावा-जावात आणि दोन पिढीतील अंतर आतील लोकांमध्ये वैचारिक व शारीरिक भांडणे होऊ लागली कुटुंबप्रमुखांचेच उत्पन्नाचे साधन बंद झाल्याने कुटुंबाच्या उदरनिर्वाहाचा प्रश्न निर्माण झाला शहरातून गावी आलेल्या बेरोजगार लोकांमुळे कुटुंबावर भार पडू लागला काही कुटुंबात तर मोबाईल वापरामुळे पती-पत्नीमध्ये संशयाचे वातावरण निर्माण होऊन कुटुंब कलह घटस्फोटापर्यंत पोहोचला. काहीनी तर नोकरी नाही किंवा विवाह होत नाही म्हणून आत्महत्या देखील केल्याचे वर्तमान पत्रात वाचले व आकाशवाणीला ऐकले व दूरदर्शनला बघितले सुद्धा एकंदरीत कुटुंब संस्थेवर विपरीत परिणाम करणारी ही महामारी ठरली असे असले तरी काही कुटुंबात सुसंवाद झाला शेती करण्यास उपलब्ध मनुष्यबळ मिळाले कुटुंब प्रमुखांना आपल्या पत्नीला व मुलांना वेळ देता आला अशा अनेक सकारात्मक गोष्टी सुद्धा लॉकडाऊन काळात घडल्या. याही गोष्टीचा येथे आवर्जून उल्लेख करणे गरजेचे आहे. कुटुंब संस्थेवर झालेल्या परिणामांना समाजातील प्रत्येक व्यक्ती प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष या परिस्थितीला सामोरी गेलेली दिसते- त्यामुळे प्रत्येक व्यक्तीला कळून चुकले की कौटुंबिक संबंध किती महत्त्वाचे आहेत-

प्रस्तुत शोधनिबंधाच्या माध्यमातून कुटुंब संस्थेवर विशेषत ग्रामीण कुटुंब संस्थेवर कोणता परिणाम झाला व त्याच्यावर कोणत्या उपाययोजना करता येतील, याचा विस्तृतपणे अभ्यास पहायचा आहे-

कोविड - १९ मुळे शिक्षण क्षेत्रात झालेल्या बदलाचा अभ्यास

डॉ. उदयकुमार एन. लाड

सहा. प्राध्यापक श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स कॉलेज

माळवाडी-कोतोली

गोषवारा :-

सर्व जग हे आता पर्यंत कोणत्या ना कोणत्या संकटाला सामोरे जात आलेले आपणास अभ्यासातून दिसून आले आहे. परंतु २०१९ मध्ये निर्माण झालेल्या कोविड-१९ या संसर्गजन्य रोगामुळे जगामध्ये महामारीचा प्रसंग निर्माण झालेला आहे अशा परिस्थितीमध्ये जगाला लॉकडाऊनला सामोरे जावे लागले याचा परिणाम सर्व क्षेत्रावर झालेला आहे. त्यामध्ये शिक्षण क्षेत्र सुद्धा प्रभावीत झाले आहे परंतु यावर उपाय म्हणून शिक्षण क्षेत्रात अध्यापनासाठी तंत्रज्ञानाचा आधार घेण्यास सुरुवात केली व आय.सी.टी. च्या माध्यमातून अध्यापन व अध्ययन प्रक्रिया सुलभ झाली शिक्षणामध्ये आय. सी.टी. शिकवणे व शिकणे सुलभ करण्यात महत्वपूर्ण भूमिका बजावत असते. वर्गातील संप्रेषण पद्धती बदलल्या आहेत आय.सी.टी. ने पारंपारिक शिक्षक-बोलणे व विद्यार्थी ऐकण्याच्या दृष्टिकोनाऐवजी शिकवणे आणि शिकणे परस्पर संवादी आणि सहयोगी बनले आहे. आय.सी.टी. चा विकास सध्याच्या पद्धतीच्या तुलनेत विशिष्ट शिक्षण शिकविण्याचा आणि शिकण्याचा एक चांगला मार्ग म्हणून पाहिला जातो.

शिक्षणात नाविन्यपूर्ण शिक्षण शिकणे विशेषतः इंटरनेटचा वापर करून उपकरण आधारित शिक्षण आयसीटीच्या माध्यमातून शिकवले जाऊ शकते. २१ व्या शतकातील युगात विद्यार्थ्यांना आवश्यक कौशल्य शिकण्याची आणि लागू करण्याची संधी देण्यासाठी वर्गात आय.सी.टी. चा वापर महत्वाचा आहे नवीन तांत्रिक शोधामुळे जगात प्रत्येक गोष्ट इंटरनेटच्या नियंत्रणाखाली आहे. आय.सी.टी. हे अंतर कापण्यासाठी आणि शिक्षण घेण्यासाठी सेतू म्हणून दिसते. शिक्षक व्हिडीओ कॉन्फरन्सद्वारे तंत्रज्ञानाचा वापर करून ऑनलाईन शिकवू शकतात. तसेच विद्यार्थ्यांच्या शिकण्याच्या प्रक्रियेचे निरीक्षण करू शकतात.

कोरोना - १९ :-

कोरोना व्हायरस रोग 2019 (COVID019) हा SARS-COV-2 मुळे होणारा आजार आहे. डिसेंबर 2019 मध्ये चीन या देशातील वुहान या शहरात याची प्रथम सुरुवात झाली व तेथून पुढे तो जगभर पसरत गेला त्याला भारत सुद्धा अपवाद राहिला नाही संपूर्ण जगात या रोगाने हाहाकार माजवला मुळात हा रोग संसर्गजन्य असल्याने तो झपाट्याने पसरला जाऊ लागला त्यामुळे त्याला नियंत्रित करण्यासाठी जगात अनेक देशानी लॉकडाऊन केला त्यामुळे लोकांच्या दैनंदिन व्यवहारावर त्याचा परिणाम झाला. त्यामुळे अनेक क्षेत्रात त्याचा फटका बसू लागला सर्वच क्षेत्र प्रभावीत झाली त्यापैकी शिक्षण क्षेत्रावर सुद्धा त्याचा परिणाम मोठ्या प्रमाणावर झाला लॉकडाऊन झाल्यामुळे ऑफलाईन अभ्यास पद्धती बंद झाली त्यामुळे शिक्षण पद्धतीमध्ये बदल करणे भाग पडले ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीचा जास्त वापर करावा लागला. शिक्षण व विद्यार्थी यांना मदत करण्यासाठी ऑनलाईन तंत्रज्ञान वापरण्यात येऊ लागले व पुन्हा एकदा शिक्षण प्रणालीला चालना मिळाली आजकाल वेगवेगळ्या ॲप्सच्या माध्यमातून शिक्षक आणि विद्यार्थी एकमेकांपर्यंत पोहचून आपल काम पूर्ण करत आहेत. झूम, गुगल, मीट, वेबेक्स, मायक्रोसॉफ्ट आणि इतर अनेक वेगवेगळी ॲप्स वापरली जातात. ज्याद्वारे शिक्षक ऑनलाईन अध्यापनाद्वारे त्यांच्या विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचत आहेत व विद्यार्थी त्याद्वारे शिक्षण घेत आहेत.

कोरोना व अध्यात्म

डॉ. बी.एन. रावण

प्रमुख, इंद्रजी विभाग,

श्रीपतराव चौगुले आर्ट्स अँड सायन्स

कॉलेज, माळवाडी, कोतोली, ता.

पन्हाळा, जि. कोल्हापूर

प्रस्तावना -

चीनमध्ये नोव्हेंबर २०१९ ला "कोविड १९" चा पहिला रूग्ण आढळला. भारतात ३० जानेवारी २०२० ला कोविड१९ बाधित रूग्ण आढळला. प्रारंभी या आजाराची दखल भारत सरकारने गांभीर्याने घेणं गरजेचं होतं परंतू तशी घेतली गेली नाही. बाहेरील राष्ट्रांमध्ये कोरोनाची परिस्थिती गंभीर होती. आपल्या देशात थोडं उशीरा का होईना कडक पावले उचलली. हा रोग कोठून पसरत आहे याची माहिती घेतली असता दळणवळण हा कळीचा मुद्दा ठरला. त्यामुळे देशभरातील वाहतूक बंद करण्यात आली. इतकेच नव्हे तर एका गावातून दुस-या गावात, तसेच शहरातील एका भागातून दुस-या भागातही जाऊ दिले जात नव्हते. राज्यसरकारने राज्यभर संचारबंदी आदेश लागू केले व पोलीस यंत्रणेलाही कडक सूचना देण्यात आल्या. त्याचबरोबर सरकारी, खासगी कार्यालय, उद्योग-व्यवसाय, शाळा, महाविद्यालये, धार्मिक स्थळे, पर्यटन ठिकाणे बंद होती त्यामुळे संपूर्ण देशभर सन्नाटा पसरला होता. कोरोनाची साथ थैमान घालत असताना ती आटोक्यात आणण्यासाठी ठोस पावलं उचलणं गरजेचं होतं संपूर्ण समाज भयग्रस्त झाला होता. साक्षात मृत्यू समोर येवून उभा राहिला होता. सरकारनं निर्णय घेण्यासाठी केलेला उशीर प्रचंड महागात पडला. दूसरे म्हणजे गेली अनेक वर्षे राबवलेल्या खाजगीकरणाच्या चूकीच्या धोरणामुळे आपली अपूरी सार्वजनिक आरोग्य व्यवस्था आणि शासनाचे कोरोना टेस्टिंग बाबतचे आव्हान व अयोग्य मार्गदर्शन यामुळे प्रचंड संभ्रमावस्था समाजात झाली.

रोगराईचं गांभीर्य यापूर्वीही माणसाला होतं परंतू अलीकडच्या कालखंडातील मृत्यूचं प्रमाण पाहता माणूस संपूर्णपणे हादरून गेला आहे, त्याच्यामधील आत्मविश्वास तूटत चालला आहे. वास्तव समजून घेण्याऐवजी तो अनेक खटपटी करत, संघर्ष करत स्वतःचं आरोग्य कसं सुरक्षित राहिल, काही काळ का असेना मृत्यू लांबणीवर पडेल यासाठी प्रयत्न करत आहे. पूर्वीचे लोक सहजपणे मृत्यूला सामोरे जात असत कारण मृत्यूला सामोरे जाणे म्हणजे धाडस असे मानले जायचे. इंद्रजी कवी डिलन थॉमस याने आपल्या कवितेत आपल्या वडिलांना मृत्यूला धाडसाने सामोरे जा, सहजपणे तो स्विकारू नका असा संदेश दिला आहे. परंतू आज मरणा-या रूग्णाशी कसं वागावं हे कोणताही डॉक्टर सांगत नाही, शिकवत नाही.

कोरोना येण्यापूर्वी आपल्या देशात अनेक रोगांनी थैमान घातले होते. अनेक वादळं, भूकंप, महापूर, विविध आपत्तीशी माणूस लढत आला आहे. अनेक जीव या संघर्षात होरपळून मरून गेले परंतू निसर्गाचं वरदान लाभलेला एक जीव म्हणजे माणूस स्वतःच्या बुद्धीमत्तेच्या जोरावर, विज्ञानाने केलेल्या प्रगतीच्या जोरावर तो आजपर्यंत संघर्ष करत, लढत जिवंत आहे.

प्लेग, देवी, कॉलरा पटकी, एशियाटीक, फ्लू, स्पॅनिश फ्लू, एशियन फ्लू, हाँगकाँग फ्लू, तसेच एचआयव्ही, बर्ड फ्लू, सार्स, इबोला यामध्येही अनेक लोकांचा बळी गेलेला पहायला मिळतो. या संपूर्ण महामारीत भारताचं स्थान आपणास पहायला मिळतं. या सर्व साथीमध्ये त्या त्या देशांनी काय उपाययोजना केली होती हे पाहणं गरजेचं आहे. पूर्वीच्या या साथीपासून आपण काय शिकलो का नाही? अन् जर आपण खरोखर शिकलो असतो तर कोरोना या महामारीवेळी आपली दुर्दशा झाली नसती. इतिहासातील या साथी आपले डोळे उघडण्याचा प्रयत्न करतात. परंतू दुर्दैवाने आपण नीट डोळे उघडण्यास तयार नाही. मग आपण भविष्यातील महामारीला कसे सामोरे जाणार?